

**UNIVERSITATEA
BABEŞ-BOLYAI
FACULTATEA DE TEOLOGIE
ORTODOXĂ**

România

Ministerul Educației și Cercetării
Universitatea „Babeş-Bolyai”
Facultatea de Teologie Ortodoxă
P-ța. Avram Iancu nr. 18
400117, Cluj-Napoca
Tel/Fax: 0264 431005
E-mail: ot@ot.ubbcluj.ro

**OMUL, CHIP AL LUI HRISTOS.
TRIMITEREA ȘI RESPONSABILITATEA LUI ÎN LUME**

**Rezumat
Teză de doctorat**

Coordonator:

Pr.prof.univ.dr. Valer Bel

Doctorand:

Pr. Cristian Sonea

CUPRINS:

LISTĂ DE ABREVIERI: ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

PRELIMINARII..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

I. OMUL – „CHIP AL LUI HRISTOS” ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1. PREMISE ANTROPOLOGICE ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1.1. Omul, chip al Sfintei Treimii..... Error! Bookmark not defined.

1.2. Omului, chip al Logosului întrupat..... Error! Bookmark not defined.

2. PREMISE MISIONARE ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

2.1. Sfânta Treime și misiunea. Missio Dei – paradigma misionară contemporană..... Error! Bookmark not defined.

2.2. Trimiterea Fiului în lume – condiție a apostolatului tuturor creștinilor..... Error! Bookmark not defined.

2.3. Trimiterea Bisericii ca perpetuare a trimiterii lui Hristos și condiție a apostolatului tuturor creștinilor..... Error! Bookmark not defined.

2.4. Laicul, misionar în Biserică..... Error! Bookmark not defined.

II. VOCAȚIA MISIONARĂ A OMULUI – REPERE BIBLICE ȘI PATRISTICE .ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1. REPERE NOUTESTAMENTARE ALE „TRIMITERII” CREȘTINILOR ÎN MISIUNE..... ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

1.1. Omul și misiunea în Evanghelia de la Matei..... Error! Bookmark not defined.

a. Ucenicii de pretutindeni – chemați la misiune **Error! Bookmark not defined.**

b. Omul - fiul lui Dumnezeu - în Evanghelia de la Matei..... **Error! Bookmark not defined.**

c. Predica de pe Munte – reflectare a calității omului de fiu al lui Dumnezeu ... **Error! Bookmark not defined.**

d. Discursul misionar (Mt 10) – paradigmă a misiunii primilor creștini..... **Error! Bookmark not defined.**

e. Marea trimitere misionară (Mt 28, 16 -20)..... **Error! Bookmark not defined.**

1.2. Asumarea crucii lui Hristos – paradigma adevăratei calități de ucenic – în Evanghelia după Marcu..... 8

a. Tipologia ucenicului lui Hristos (Mc 1, 16-20) 8

b. Asumarea Crucii sau ucenicia misionară (Mc 8, 34) 8

1.3. Misiune în Duhul lui Hristos în scrierile Sfântului Evanghelist Luca 9

a. Ucenicii – călăuziți în misiune de Duhul Sfânt (Lc 24, 49; FA 2, 17)..... **Error! Bookmark not defined.**

b. Idealul vieții primelor comunități creștine – putere de atracție asupra lumii (FA 2, 42-44)..... **Error! Bookmark not defined.**

c. Misionarii - martori ai lucrării lui Hristos (Lc 24, 48; FA 10, 41) **Error! Bookmark not defined.**

1.4. Misiune la modul lui Hristos în scrierile Sfântului Evanghelist Ioan..... 9

a. Legătura dintre misiunea lui Hristos și cea a ucenicilor Lui (In 20, 21-22)..... 10

b. Ungerea de către Cel Sfânt – putere împotriva ereziilor (1 In 2, 20; 1 In 2, 19; 4, 1; 2 In 7)..... 10

c. Martorii lui Dumnezeu – martori paradigmatici pentru mărturia tuturor creștinilor (Apoc 11, 3)..... 10

1.5. Vocația misionară a tuturor creștinilor după Epistolele pauline..... 10

a. Predicarea lui Hristos cel Răstignit și Înviat ca structură principală a apostolatului în gândirea paulină **Error! Bookmark not defined.**

- i. *Caracterul dinamic al Evangheliei în lumina revelației anastasice*..... **Error! Bookmark not defined.**
- ii. *Propovăduirea Evangheliei ca structură principală a apostolatului și imagine a misiunii lui Hristos*..... **Error! Bookmark not defined.**
- iii. *Misiunea tuturor credincioșilor, imagine a Misiunii apostolice*..... **Error! Bookmark not defined.**
- b. *Zidirea Bisericii ca „trup al lui Hristos” (Efes 4)***Error! Bookmark not defined.**
- i. *Hristos ca deplinătate*..... **Error! Bookmark not defined.**
- ii. *Zidirea trupului lui Hristos*..... **Error! Bookmark not defined.**
- c. *Varietatea slujirilor în Biserică, darurile duhovnicești (τῶν πνευματικῶν) ale tuturor credincioșilor (1 Cor 12).....***Error! Bookmark not defined.**
- i. *Diversitatea și unitatea în Biserică, sursă a misiunii tuturor creștinilor* **Error! Bookmark not defined.**
- ii. *Orientarea eshatologică a zidirii „trupului lui Hristos”..* **Error! Bookmark not defined.**
2. REPERE PATRISTICE ALE TRIMITERII ȘI RESPONSABILITĂȚII 11
- 2.1. *Precizarea rolului și responsabilităților creștinilor în Biserică după scrierile Părinților Apostolici*..... **Error! Bookmark not defined.**
- 2.2. *Omul și misiunea sa în teologia Sfântului Vasile cel Mare și a Sfântului Grigorie de Nyssa* **Error! Bookmark not defined.**
- 2.3. *Vocația misionară a omului în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur*..... **Error! Bookmark not defined.**
- a. *Trimiterea omului în lume ca stăpân pentru împlinirea vocației misionare....* **Error! Bookmark not defined.**
- b. *Opera de mântuire a lui Iisus Hristos – temeiul, împlinirea și modelul vocației misionare a omului*..... **Error! Bookmark not defined.**
- c. *Expresia concretă a vocației misionare* **Error! Bookmark not defined.**
- i. *Dragostea* **Error! Bookmark not defined.**
- ii. *Datoria de a învăța pe alții* **Error! Bookmark not defined.**
- iii. *Mărturia vieții* **Error! Bookmark not defined.**
- iv. *Milostenia* **Error! Bookmark not defined.**
- v. *Slujirea semenului*..... **Error! Bookmark not defined.**
- 2.4. *Împlinirea misiunii omului de mijlocitor în lume în teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul*..... **Error! Bookmark not defined.**
- a. *Mijlocirea unității dintre bărbat și femeie* **Error! Bookmark not defined.**
- b. *Mijlocirea unității dintre paradis și lumea locuită*... **Error! Bookmark not defined.**
- c. *Mijlocirea unității dintre pământ și cer*..... **Error! Bookmark not defined.**
- d. *Mijlocirea unității dintre inteligibil și sensibil*..... **Error! Bookmark not defined.**
- e. *Mijlocirea unității dintre Dumnezeu și creația Sa*... **Error! Bookmark not defined.**
- III. REPERE ALE VOCAȚIEI MISIONARE A CREȘTINILOR ÎN TEOLOGIA PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE ȘI A PĂRINTELUI ION BRIA..... **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
1. RESPONSABILITATEA OMULUI ÎN LUME, ÎN TEOLOGIA PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
- 1.1. *Destinul creator al omului într-o lume privită ca mediu de lucrare a comunității interpersonale*..... **Error! Bookmark not defined.**
- 1.2. *Omul colaborator al lui Dumnezeu în creație și îndumnezeirea cosmosului prin om* **Error! Bookmark not defined.**
2. ROLUL ȘI LOCUL LAICILOR ÎN MISIUNEA BISERICII, ÎN TEOLOGIA PĂRINTELUI ION BRIA **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**
- 2.1. *Întoarcerea profeției universale* **Error! Bookmark not defined.**

- 2.2. Trimiterea poporului lui Dumnezeu la misiune – problemă a identității creștine
Error! Bookmark not defined.
- 2.3. Clerici și laici în misiunea Bisericii.....**Error! Bookmark not defined.**
- 2.4. Parohia și misiunea laicului.....**Error! Bookmark not defined.**
- 2.5. Sfânta Liturghie – izvorul și scopul oricărei acțiuni misionare.**Error! Bookmark not defined.**
- 2.6. Liturghie și diaconie.....**Error! Bookmark not defined.**

IV. ACTUALIZAREA VOCAȚIEI MISIONARE A OMULUI ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

1. PREOȚIA UNIVERSALĂ – FUNDAMENTUL VOCAȚIEI MISIONARE A LAICATULUI**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

1.1. Laicii – membri ai poporului de preoți al lui Dumnezeu.....**Error! Bookmark not defined.**

1.2. Taina Mirungerii – taina preoției universale**Error! Bookmark not defined.**

2. MĂRTURIA CREȘTINULUI ORTODOX ÎNTR-UN CONTEXT ETNIC, CONFESIONAL ȘI RELIGIOS ETEROGEN.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

2.1. Pluralitatea etnico-religioasă și conștiința eclesială ortodoxă .**Error! Bookmark not defined.**

2.2. Actele fundamentale ale mărturiei creștinului ortodox în lumea contemporană
Error! Bookmark not defined.

a. Iubirea pentru toți și toate**Error! Bookmark not defined.**

b. Actul misionar ca necesitate internă a creștinului...**Error! Bookmark not defined.**

c. Celebrarea actelor operei de mântuire ca semne eshatologice**Error! Bookmark not defined.**

d. Mărturie prin sfințenia vieții – actul misionar prin excelență **Error! Bookmark not defined.**

3. ASUMAREA CRUCII LUI HRISTOS ÎN MISIUNEA BISERICII – RESPONSABILITATE A TUTUROR CREȘTINILOR.....**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

3.1. Asumarea Crucii lui Hristos și împlinirea scopului final al misiunii.....**Error! Bookmark not defined.**

3.2. Asumarea Crucii lui Hristos și împlinirea scopului imediat al misiunii**Error! Bookmark not defined.**

a. Propovăduirea Evangheliei în Crucea lui Hristos..**Error! Bookmark not defined.**

b. Realizarea relației de *κοινωνία* în Crucea lui Hristos **Error! Bookmark not defined.**

c. Extinderea comuniunii în Crucea lui Hristos până la marginile lumii..... **Error! Bookmark not defined.**

4. ÎNCORPORAREA SACRAMENTALĂ A ÎNTREGII ZIDIRI ÎN TRUPUL LUI HRISTOS – BISERICA – PRIN PARTICIPAREA TUTUROR CREȘTINILOR**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

4.1. Participarea credincioșilor la administrarea sfintelor Taine....**Error! Bookmark not defined.**

4.2. Zidirea întru unitate**Error! Bookmark not defined.**

4.3. Zidirea întru sfințenie.....**Error! Bookmark not defined.**

4.4. Zidirea întru sobornicitate**Error! Bookmark not defined.**

4.5. Zidirea întru apostolicitate.....**Error! Bookmark not defined.**

5. PROPOVĂDUIREA EVANGHELIEI – DATORIE A TUTUROR CREȘTINILOR**ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

5.1. Laicii și propovăduirea Evangheliei în istoria și tradiția Bisericii. **Error! Bookmark not defined.**

5.2. Propovăduirea Evangheliei – reponsabilitate a laicilor în mijlocul lumii contemporane**Error! Bookmark not defined.**

6. STĂRUIŢA ÎN CREDINŢA CEA ADEVĂRATĂ ŞI ÎN TRANSMITEREA EI **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

6.1. *Conţinutul credinţei primit şi descoperit în Iisus HristosError! Bookmark not defined.*

6.2. *Ciclul credinţei.....Error! Bookmark not defined.*

6.3. *Calitatea vieţii creştine – condiţie a transmiterii dreptei credinţe..Error! Bookmark not defined.*

7. RESPONSABILITATEA CREŞTINULUI FAŢĂ DE CREAŢIE..... **ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.**

7.1. *Omul – sacerdotul creaţiei.....Error! Bookmark not defined.*

7.2. *Modele de praxis ecomisionar pentru comunităţile creştine.....Error! Bookmark not defined.*

CONCLUZII.....ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

BIBLIOGRAFIE:16

Cuvinte cheie:

antropologie, misiologie, laicat, responsabilitate, hristologie, vocație apostolică

Lucrarea cu titlul „Omul, chip al lui Hristos. Trimiterea și responsabilitatea lui în lume”, alcătuită ca teză de doctorat sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. Valer Bel, este o încercare de fundamentare teologică a unei antropologii misionare ortodoxe.

Lucrarea este împărțită în patru mari părți, precedate de o parte introductivă intitulată *Preliminarii* și urmate de *Concluzii*. Fiecare parte, la rândul ei, este împărțită pe capitole și subcapitole.

Preliminariile prezintă tema de cercetare, precizând că lucrarea încearcă să fundamenteze teologic calitatea omului de *ființă misionară*, care, prin încorporarea în Biserica lui Hristos, are datoria să asume această vocație și să o manifeste în mod concret. Se formulează sintetic teza: omul este o ființă teologică, trimisă în lume ca *Misionarius Christi*. Argumentarea ei este urmărită în întreg demersul ideatic. De asemenea, sunt menționate și motivele pentru care a fost abordată tema de cercetare:

a. În teologia misionară din România nu există o fundamentare antropologică a misiunii care să vizeze implicațiile la nivel personal ale lucrării misionare. Această lipsă are o dublă justificare. Prima ar fi aceea că „mult timp, noțiunea de misiune a fost concepută ca extindere a religiei creștine în vederea plantării de Biserici în spații necreștine”, iar misionarii au fost actorii care au interpretat această extindere „în sensul unei misiuni de conquistă și de dominare, exprimată în categorii eclesiale și culturale”, motiv suficient pentru ca teologia ortodoxă să utilizeze „cu precauție și chiar cu suspiciune terminologia misionară care s-a impus în creștinismul occidental, în secolele trecute”¹. O altă explicație a lipsei sus amintite e faptul că *Misiologia*, ca disciplină academică independentă, este relativ nouă, originile ei găsindu-se în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în teologia protestantă. În Biserica Ortodoxă Română, misiologia apare ca disciplină academică în învățământul teologic universitar, în perioada interbelică. Vasile Ispir, cu *Îndrumarea misionară a Bisericii ortodoxe*, București, 1929, face prima încercare sistematică de acest gen. În perioada dictaturii comuniste, pe de o parte, datorită cenzurii, iar, pe de altă parte, datorită înțelegerii misiunii Bisericii aproape exclusiv ca apărare de prozelitismul sectar, a apărut riscul ca teologia misionară ortodoxă să se dezvolte în exces ca *Sectologie*. După 1990, misiologia ortodoxă a început să se dezvolte,

¹ Valer Bel, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană. 1 Premise teologice*, PUC, 2004, p. 7.

accentul mutându-se de pe combaterea elementului sectar, pe cel al trimiterii Bisericii în lume pentru universalizarea Evangheliei și încorporarea tuturor în Împărăția lui Dumnezeu. Cercetarea actuală găsește fundamentele teologice ale misiunii creștine în teologia trinitară, în trimiterea Fiului, a Sfântului Duh, a Sfinților Apostoli și a Bisericii în lume, pentru mântuirea și desăvârșirea ei. Aceasta se oprește însă la misiunea Bisericii ca instituție divino-umană și ca spațiu al mântuirii, fără a specifica sau particulariza coordonatele esențiale ale activității misionare a membrilor ei.

b. Se poate observa o lipsă de coerență la nivel național în ceea ce privește strategia de implicare a laicului în misiunea Bisericii noastre. Aceasta poate și pentru că nu există o fundamentare teologică a vocației misionare a tuturor creștinilor, adaptată orizontului de așteptare al lumii contemporane. Singura lucrare de anvergură, ce abordează problema laicului, în literatura teologică românească, este lucrarea părintelui Liviu Stan, *Mirenii în Biserică. Importanța elementului mirean în Biserică și participarea lui la exercitarea puterii bisericești. Studiu canonic-istoric*, publicată la Sibiu, în 1939. Considerațiile sale asupra rolului mirenilor în exercitarea puterii bisericești, sacramentale, învățătoarești și jurisdicționale suscită și astăzi un real interes.

c. Constatarea unei percepții greșite la nivelul comunităților de credincioși, cât și la nivelul societății civile, că lucrarea misionară este un atribut exclusiv la ierarhiei Bisericii și al structurilor conexe acesteia.

Alături de motivele amintite partea introductivă prezintă obiectivele lucrării: cercetarea are ca punct de pornire antropologia hristologică biblică și patristică, propunându-și să fundamenteze teologic calitatea omului de misionar, din care se nasc vocațiile misionare speciale; să arate faptul că lucrarea misionară nu este un atribut exclusiv al clerului; să găsească limitele în care laicii, membri ai poporului lui Dumnezeu trimis la misiune, își desfășoară activitatea; să identifice coordonatele esențiale ale misiunii laicilor; să reafirme responsabilitatea față de creație și societate a omului.

De asemenea, sunt amintite și metodele de cercetare utilizate în demersul științific:

a) *Metoda exegetico-hermeneutică*, prin care s-au interpretat în perspectivă misionară, hristologică și eclesială textul revelat al Sfintei Scripturi și textele Sfintei Tradiții; b) *Metoda teologico-speculativă*, pe care se fundamentează și se structurează întreg sistemul teologiei misionare, în general.

Partea I, „Omul – chip al lui Hristos”, face o analiză a calității omului de chip al lui Hristos, din perspectivă misionară. Capitolul 1, intitulat *Premise antropologice*, arată că asumarea vocației misionare de către toți creștinii este necesară, iar acest lucru este posibil, în primul rând, datorită constituției și ontologiei în potență misionară a tuturor

creștinilor. Se pornește în argumentare de la calitatea omului de chip al Sfintei Treimi, calitate în virtutea căreia omul este o ființă personală deschisă spre comunicare și comuniune. Este creat să iasă în întâmpinarea celuilalt și să depășească naturalul. Se continuă cu evaluarea din perspectivă misionară a calității omului de chip al Logosului întrupat. Aici se arată că, în perspectiva unei antropologii misionare, antropologia hristologică dezvoltată de Sfinții Părinți, pornind de la revelația scripturistică, descoperă că adevărul ontologic al omului nu se află în însușirile lui naturale, nici în suflet sau în partea superioară a sufletului, mintea sau intelectul său, exclusiv în persoana omului, ci în Arhetipul său. Prin urmare, destinul protologic al omului se descoperă în Hristos și nu poate fi recunoscut decât în figura eshatologică a lui Iisus Hristos.

Pentru fructificarea antropologiei hristologice în cadrul discursului misionar, se face apel la o altă noțiune antropologică întâlnită în corpusul antropogenezei biblice (*Fac* 1, 26), aceea de *asemănare* (ὁμοίωσις). Pornind de la cugetarea teologică a Sfântului Maxim Mărturisitorul se arată că lucrarea de dobândire a asemănării omului cu Dumnezeu sau parcurgerea „distanței” de la chip la asemănare se poate numi *misiunea originară* a omului, în timp ce împlinirea lucrării îl face pe om un misionar *ab initio*. Astfel, chipul lui Dumnezeu în om, descoperit într-o sinteză patristică, chip al lui Hristos face posibilă împlinirea misiunii, întrucât, în dinamica dobândirii asemănării, omul, luminat de harul Duhului Sfânt, le strânge pe toate în sine, după chipul Arhechipului, pentru a se preda împlinit prin ele, Theosului Hristos.

Capitolul 2 al părții I analizează *premisele misionare* care stau la baza calității omului de ființă misionară. Este prezentată, pe scurt, misiunea creștină ca lucrare a Sfintei Treimi, analizându-se, în același timp, paradigma misionară contemporană *missio Dei*, din punctul de vedere al teologiei ortodoxe. Se arată că doctrina *missio Dei* nu este întru totul străină de teologia răsăriteană, însă aceasta ar trebui aprofundată în sensul insistării asupra temeiurilor trinitare, hristologice și pnevmatologice ale misiunii, întrucât revelarea lui Dumnezeu ca Treime evidențiază faptul că Dumnezeu este în Sine însuși o viață de comuniune² și că, prin lucrarea Sa în lume, atrage umanitatea și creația în general în această comuniune de viață adevărată cu Sine. De asemenea, se precizează că, din păcate, odată cu reevaluarea discursului misionar, nu s-a făcut în Apus și o corectare a învățaturii despre Biserică, motiv pentru care doctrina *missio Dei* deschide posibilitatea unei înțelegeri greșite a misiunii, înțelegere, de altfel, întâlnită în teologia misionară Protestantă. Deoarece în teologia protestantă adevărata Biserică este nevăzută, iar cea

² *Go Forth in Peace*, p. 3; Valer Bel, „Missio Dei”, în *Misiunea Bisericii în Sfânta Scriptură și în istorie*, coordonator Ioan Chirilă, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006, pp. 10-11.

văzută este societatea credincioșilor care împărtășesc aceeași credință, *missio Dei* se poate realiza și în afara Bisericii. Izvorul ultim al misiunii fiind Dumnezeu, lucrarea Lui se poate realiza și în afara cadrului societății sau instituției misionare.

Subcapitolele *Trimiterea Fiului în lume și Trimiterea Bisericii ca perpetuare a trimiterii lui Hristos* prezintă, în contextul paradigmei *missio Dei*, trimiterea Fiului și a Sfântului Duh lume, înțelese drept condiții ale misiunii tuturor creștinilor, iar subcapitolul *Laicul, misionar în Biserică* încheie partea I a lucrării și, implicit, capitolul 2 consacrat premiselor misionare.

Partea a II-a a lucrării se intitulează *Vocația misionară a omului – repere biblice și patristice*. În capitolul 1 sunt analizate câteva *Repere nouotestamentare ale „trimiterii” creștinilor în misiune*, pornind de la scrierile Sfinților Evangheliști și terminând cu teologia misionară paulină.

Subcapitolul dedicat Evangheliei după Matei prezintă *Omul și misiunea* în scrierea menționată, arătând că ucenicii de pretutindeni, indiferent de etnie și statut social sunt chemați la misiune, că, deși Sfântul Evanghelist Matei „nu utilizează sintagma *după chipul lui Dumnezeu* sau *după chipul lui Hristos* pentru a defini ontologia ucenicului trimis la misiune, folosește o altă noțiune, care pune în evidență o calitate a persoanei umane ce corespunde întru totul ontologiei sale teologice și anume aceea de *fiu al lui Dumnezeu* (υἱός θεοῦ) (*Mt 5, 9*)”. Este examinat apoi conținutul *Predicii de pe munte* în care sunt reflectate calitățile omului de fiu al lui Dumnezeu. Se face analiza discursului misionar din *Mt 10* ca paradigmă a misiunii primilor creștini și secțiunea se încheie cu interpretarea mării trimiteri misionare (*Mt 28, 16 -20*). Aici este evidențiată legătura dintre comunitatea *ucenicilor* lui Iisus și cea a *ucenicilor* din timpul Evanghelistului Matei prin imperativul μαθητεύσατε, „faceți ucenici!” (*Mt 28, 19*), arătând că pentru Evanghelistul Matei nu există o discontinuitate între istoricitatea Mântuitorului și timpul Bisericii. Toți cei ce-L urmează pe Hristos din „toate neamurile” (*Mt 28, 19*) și în orice timp sunt ucenici ai Lui Hristos.

Sfântul Evanghelist Marcu definește, în termeni hristologici, adevărata calitate de ucenic și, implicit, de misionar a fiecărui creștin. Iată de ce *asumarea crucii lui Hristos* este *paradigma adevăratei calități de ucenic* în Evanghelia după Marcu. După ce, în prealabil, a fost prezentată *tipologia ucenicului lui Hristos* (*Mc 1, 16-20*), sunt descoperite condițiile uceniei misionare (*Mc 8, 34*). Prima este *lepădarea de sine*: ucenicul lui Hristos trebuie să renunțe la sinele vechi, care, în starea în care se găsește acum, se află în afara renașterii prin har. Renunțând la ideea că el însuși este măsura propriei sale existențe, omul își dăruiește viața lui Dumnezeu, Cel de care depinde mântuirea lui. În al

doilea rând, el trebuie să-și ia crucea. În sfârșit, el trebuie să-l urmeze și în continuare pe Iisus Hristos. Aici, a-l urma pe Învățătorul înseamnă a avea încredere în El, a-i călca pe urme și a-i asculta poruncile, din recunoștință pentru mântuirea venită prin El (Efes 4, 32-5,2).

Sfântul Evanghelist Marcu face astfel din asumarea *crucii lui Hristos* paradigma adevăratei calități de ucenic. Asumarea *crucii* înseamnă martiriu, înseamnă a bea cu adevărat paharul pe care Hristos L-a băut și botezarea cu botezul cu care El s-a botezat (Mc 10, 39) pentru ca Evanghelia să se propovăduiască la toate neamurile: „Luați seama la voi înșivă. Că vă vor da în adunări și veți fi bătuți în sinagogi și veți sta înaintea conducătorilor și a regilor, pentru Mine, spre mărturie lor. Ci mai întâi Evanghelia trebuie să se propovăduiască la toate neamurile” (Mc 13, 9-10).

În scrierile Sfântului Luca se pot identifica elemente cu conținut misionar inedit. Pe lângă unele teme întâlnite și la ceilalți evangheliști sinoptici – trimiterea la propovăduire a fostului demonizat din ținutul Gherghesenilor (Lc 8, 39); trimiterea celor doisprezece apostoli la propovăduire (Lc 9, 1-2); trimiterea celor 70 de ucenici la misiune (Lc 10, 1-10); asumarea crucii în lucrarea misionară (Lc 14, 27) – Sfântul Evanghelist Luca evidențiază unele aspecte personale care dau consistență paradigmei misionare lucanice. Prin urmare, subcapitolul consacrat scrierilor lucanice este intitulat *Misiune în Duhul lui Hristos în scrierile Sfântului Evanghelist Luca*, întrucât se face referire la *pneumatologia* Sfântului Evanghelist Luca, la comunitatea ucenicilor care devine cunoscută ca „Biserică” (ἐκκλησία), manifestând putere de atracție asupra lumii prin viața sfântă trăită (FA 2, 42-44) și la calitatea ucenicilor de *martori ai acestor lucruri* (Lc 24, 48). Demersul este justificat, pe de o parte, de faptul că misiunea personală a tuturor creștinilor nu poate fi ruptă de comunitate, care se încheagă prin lucrarea Duhului Sfânt, iar, pe de altă parte, de faptul că, în misiune, atât Sfinții Apostoli, cât și simplii credincioși care dau mărturie sunt conduși de Duhul Sfânt.

Subcapitolul următor este intitulat *Misiune la «modul lui Hristos» în scrierile Sfântului Evanghelist Ioan*. Teologia ioaneică este unică și, cu toate că, la o primă lectură, ea pare adresată doar celor contemplativi, mesajul său misionar conține o hristologie înaltă prin care se descoperă scopul și dimensiunile cosmice ale misiunii creștine.

În contextul mai larg al teologiei misionare a Sfântului Ioan, identificarea coordonatelor vocației apostolice a tuturor ucenicilor stă în strânsă legătură cu persoana

lui Iisus Hristos și cu lucrarea lui mântuitoare.³ Evanghelistul Ioan fundamentează hristologic această calitate a tuturor creștinilor într-o manieră mai evidentă decât evangheliștii sinoptici. În loc să fie „chemați”, ca la sinoptici, ucenicii sunt atrași de Iisus Hristos și își desăvârșesc treptat cunoștințele despre El (cf. *In* 1,15-19). Criteriul fundamental care-i aduce împreună pe apostoli, precum și pe toți cei atrași de mesajul Evangheliei este acela al credinței în Iisus Hristos ca fiind singurul care îl descoperă pe Tatăl. Fundamentală pentru cercetarea de față este indentificare în Evanghelia după Ioan a elementelor care confirmă legătura dintre misiunea lui Hristos și cea a ucenicilor Lui (*In* 20, 21-22).

Ungerea de către «Cel Sfânt» ca putere împotriva ereziilor (1 *In* 2, 20; 1 *In* 2, 19; 4, 1; 2 *In* 7), este tema misionară analizată în epistolele sobornicești ale Sfântul Ioan, iar în subcapitolul *Martorii lui Dumnezeu – martori paradigmatici pentru mărturia tuturor creștinilor* cu referire la *Apocalipsă* 11, 3 se asociază calitatea creștinilor de *martori* cu cea de *martir*. *Apocalipsa* indică o transformare a înțelesului cuvântului μαρτυς folosit pentru cei care aleg, prin voință liberă, să fie martori, cunoscând că acest lucru i-ar putea duce la moarte. Tocmai de aceea, toți creștinii sunt potențiali martiri. Așa se explică de ce autorul *Apocalipsei* descrie Biserica, în câteva locuri, ca fiind constituită din martiri (11, 7; 12, 11; 20, 4). Pentru el, un martir este creștinul ideal, fiind cel care reprezintă cel mai bine Biserica.

Capitolul 1 al celei de a II- a părți se încheie cu subcapitolul *Vocația misionară a tuturor creștinilor după Epistolele pauline*. Sfântul Apostol Pavel leagă misiunea de funcția apostolatului. Termenul ἀπόστολος, folosit în literatura paulină de 34 de ori, desemnează, pe de o parte, mesagerii sau trimișii la misiune ca reprezentanți acreditați ai Bisericilor locale, precum în 2 *Cor* 8, 23, unde vorbește despre „trimișii Bisericilor” (ἀπόστολοι ἐκκλησιῶν), sau în *Filip* 2, 25, unde Epafroditus este desemnat trimis (ἀπόστολος) al Bisericii din Filippi. Pe de altă parte, termenul ἀπόστολος se referă la funcția apostolatului, funcție pe care Sfântul Pavel a primit-o de la Hristos⁴. Sfântul Apostol Pavel leagă slujirea sa apostolică de slujirea universală a credincioșilor, privită în termenii apostolicității. Conform epistolelor pauline, misiunea implică următoarele

³ Vezi o analiza cronologică a abordărilor teologiei misionare a Sfântului Ioan la o serie de cercetători contemporani din perioada 1964-1994 la: Andreas J. Köstenberger, *The missions of Jesus and the disciples according to the Fourth Gospel: with implications for the Fourth Gospel's purpose and the mission of the contemporary church*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 1998, pp. 6-16.

⁴ Despre convertirea lui Pavel vezi: S. Kim, *The Origin of Paul's Gospel*, Grand Rapids: Eerdmans, 1982; O. Haas, *Pautus der Missionar*, Münsterschwarzach: Vier Turme-Verlag, 1971, pp. 5-26, M. Hengel, *The Origins of the Christian Mission*, pp. 52-53, D. Senior C. Stuhlmüller, *op. cit.*, pp. 165-171, David J. Bosch, *op.cit.*, pp. 125-129. Peter Thomas O'Brien, *Gospel and mission in the writings of Paul: an exegetical and theological analysis*, Editor Baker Books, 1995, p. 2-3.

coordonate principale: a) predicarea lui Hristos cel Răstignit și Înviat ca structură principală a apostolatului, b) zidirea Bisericii ca „trup al lui Hristos”, c) varietatea slujirilor în Biserică.

Capitolul 2 al părții a II-a face referire la *Reperete patristice ale trimiterii și responsabilității*.

Didahia, scrierile Sfântului Clement Romanul, epistolele Sfântului Ignatie Teoforul, Epistola către Diognet și Constituțiile Apostolice precizează *rolul și responsabilitățile creștinilor în Biserică după scrierile Părinților Apostolici*. Acestea descriu viața Bisericii primare și în sânul comunităților cărora Sfântul Apostol Pavel le trimisese epistole (Corinteni, Efeseni, Romani). În textele Părinților Apostolici, în care eclesiologia paulină este reflectată în dinamica ei, găsim referiri la diferitele slujiri din Biserică, unde rolul și locul laicilor și al sacerdoților în misiunea Bisericii apar delimitate. În textul *Didahiei*, alegerea episcopilor și a diaconilor de către comunitatea creștină apare ca fiind primul prerogativ atribuit tuturor membrilor comunității creștine sau prima responsabilitate pe care trebuie să și-o asume, pentru a se împărtăși de harul divin mântuitor. La Sfântul Clement Romanul, care folosește, pentru prima dată, expresia *anthropos laikos*, raportul dintre laici și clerici este prezentat prin analogie cu relațiile stabilite în armată, unde fiecare, în locul său, îndeplinește cele poruncite de împărat și de conducători. Misiunea care revine astfel laicului este limitată și dependentă de clerul conducător, dar, în același timp, necesară funcționării strategice a organismului eclesial. La Sfântul Ignatie Teoforul, relațiile dintre membrii Bisericii reprezintă expresia firească a unui organism comunitar, în care darurile sunt împărțite, iar devenirea fiecărui creștin depinde de înmulțirea darului prin raportare la celălalt. În această relație, misiunea personală a credincioșilor este aceea de a căuta să facă din calitățile individuale virtuți comunitare, prin care cel ce le posedă se desăvârșește numai prin ceilalți, iar comunitatea, în ansamblul ei, se zidește dinăuntru ca icoană a Împărăției lui Dumnezeu. „Dependența” credincioșilor de episcop, în toate lucrările pe care le întreprind, este după chipul unirii Fiului cu Tatăl. De aceea, nu se poate vorbi despre existența unor relații de subordonare între clerici și laici.

Așadar, cu toate că nu există împărțiri de funcții și demnități, ci împărțiri de *slujiri* care contribuie la integritatea și zidirea trupului, în scrierile Părinților Apostolici se precizează locul și rolul clericilor și laicilor în trupul eclesial. Aceștia au îndatori specifice, pe care le pun în slujba comunității, raportul dintre ei având un caracter simfonic. Episcopul este reprezentantul unității Bisericii, îndatorire specială, pe care nu o găsim la ceilalți membri ai comunității. Instituirea lui se realizează printr-o Taină specială, actualizându-se în și pentru comunitate arhieria lui Hristos. Rostul instituirii

preoției sacramentale este ca poporul să se bucure și să se împărtășească de Hristos și lucrarea Lui mântuitoare. În Biserică și prin episcop, Mântuitorul Hristos își împlinește promisiunea făcută înainte de înălțarea Sa cu trupul la cer: „Iată Eu sunt cu voi până la sfârșitul veacurilor” (Mt 28, 20). Laicii sunt primitorii harului împărtășit de Hristos în Biserică prin preoți, iconomii Tainelor Unicului Arhieru, Iisus Hristos. În această cheie trebuie să înțelegem imaginea episcopului de „chip al Tatălui”, descrisă de Sfântul Ignatie. Prin urmare, laicii sunt cei asupra cărora se săvârșesc sfintele Taine, cei care colaborează cu preoții în lucrarea sacramentală, dar nu coslujesc. Pentru cercetarea noastră, sublinierea rolului și responsabilităților generale ale credincioșilor, este un lucru esențial. Pe de o parte, delimitează zona în care laicii fac misiune, iar pe de altă parte, arată că instituția laicului, așa cum o înțelegem astăzi, similar slujirii episcopale, este ființială Bisericii.

Al doilea subcapitol dedicat reperelor patristice se intitulează *Omul și misiunea sa în teologia Sfântului Vasile cel Mare și a Sfântului Grigorie de Nyssa*. Potrivit acestora, omul nu este autonom și măsură a tuturor lucrurilor. Rupt de originea divină, ființă pur biologică, ultimul inel din lanțul evoluției, omul acționează haotic, dezorientat și fără perspectivă. Acest lucru este evident în societatea în care trăim, societate fundamentată pe o doctrină antropocentrică autonomă. Când se face apel la legea divină doar cu un scop utilitar, cel mult unul social, este evident că toată stăpânirea acestei lumi este sortită eșecului. Este bine cunoscută atitudinea „superioară” a celor care acceptă fenomenul religios și chiar îl recomandă ca pe un instrument în stabilirea unei ordini sociale într-o lume, de altfel, secularizată. Aceștia se plasează deasupra tuturor și, privind cu condescendență „masele superstițioase”, îl transformă în „instrument” pe Însuși Dumnezeu. O antropologie misionară teocentrică activă, așa cum rezultă ea din discursul antropologic al Sfinților Vasile cel Mare și Grigorie de Nyssa, poate oferi răspunsuri la criza de identitate a omului contemporan, la criza societății umane, în general.

Secțiunea *Vocația misionară a omului în teologia Sfântului Ioan Gură de Aur* arată că omul este trimis în lume ca *stăpân* al acesteia. Stăpânirea lui, primită în dar de la Dumnezeu, nu este una autarhică. Lucrarea sa de stăpânire presupune un act de preamărire și contemplare a lui Dumnezeu în creație. Relația *stăpânului* cu făptura este dialogică, el devine mai înțelept, stăpânind creația, care primește nume supunându-se lui. „Stăpânul” *slujește* lumii și semenilor săi. Din dragoste pentru aceștia creștinul devine un învățător, martor al Evangheliei prin viața sa, milostiv și vrednic, slujind întru toate lui Dumnezeu.

Într-un discurs teologic care are ca izvor hristologia calcedoniană a unirii neamestecate și neschimbate a firilor, Sfântul Maxim Mărturisitorul vorbește despre misiunea omului în lume, ca mijlocitor a cinci tipuri de împărțiri specifice făpturii create. Acestea sunt prezentate în subcapitolul *Împlinirea misiunii omului de mijlocitor în lume în teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul*. Cele cinci tipuri de mijlocire (a. mijlocirea unității dintre bărbat și femeie; b. mijlocirea unității dintre paradis și lumea locuită; c. mijlocirea unității dintre pământ și cer; d. mijlocirea unității dintre inteligibil și sensibil; e. mijlocirea unității dintre Dumnezeu și creația Sa) urmăresc, în fapt, o singură unire – unirea prin har a firii create cu Dumnezeu – realitate care constituie conținutul îndumnezeirii omului și a cosmosului în om și prin om. Realizarea acesteia este misiunea creștinilor, singurii oameni care trăiesc în mod ordinar în Împărăția harului. Datorită modalității de realizare, este o misiune a întregului popor al lui Dumnezeu, deci și a laicilor. Din cea de-a cincea mijlocire, care le cuprinde în sine și pe celelalte, derivă câteva observații importante pentru misiunea omului în contextul actual: relația omului cu semenii și cu întreaga creație are la bază modelul unirii ipostatice specifice hristologiei calcedoniene; împlinirea acestei meniri descoperă demnitatea omului și menirea lui sublimă; raporturile firești dintre oameni se dezvoltă pentru ca ei să devină o unitate; relațiile dintre membrii familiei creștine trebuie să se consume în perspectiva veșniciei; viața adevărată a creștinului este viața duhovnicească; raportul firesc al omului cu cosmosul în ansamblul lui oferă fundamentele teologice ale ecomisiunii.

Partea a III-a a lucrării are în vedere *Reperele vocației misionare a creștinilor în teologia părintelui Dumitru Stăniloae și a părintelui Ion Bria*.

Având la bază cugetarea teologică a Sfântului Maxim *responsabilitatea omului în lume*, potrivit teologiei părintelui Dumitru Stăniloae, misiunea centrală a omului este de a îndumnezei cosmosul prin om, în această lucrare apostolică regăsindu-se și chemarea la propria îndumnezeire prin Duhul Sfânt.

Rămânând în contextul discursului teologic românesc, lucrarea prezintă *rolul și locul laicilor în misiunea Bisericii, în teologia Părintelui Ion Bria*. Părintele Ion Bria vorbește despre necesitatea unei tipologiei misionare creștine care să răspundă prezentului și constată faptul că noua realitate bisericască revendică revenirea laicilor în câmpul misionar. De aceea, cel mai important curent care se formează azi în Biserica Ortodoxă Română urmărește redeşptarea conștiinței misionare a laicului. Datoria trezirii conștiinței de parohian a mirenilor, revine, în opinia noastră, preotului paroh, ca alternativă la un program național unitar.

Partea a IV-a lucrării, care cuprinde *Actualizarea vocației misionare a omului în lumea contemporană*, pornind de la considerațiile teologice anterioare, încercă să delimiteze vocația misionară a laicilor de chemarea misionară a preoției sacramentale, prin identificarea fundamentului eclesiologic al apostolatului laicilor, a condițiilor asumării acestuia și a domeniilor în care se manifestă în mod concret. Astfel, se face referire la preoția universală ca fundament al vocației misionare a laicului; la mărturia creștinului ortodox într-un context etnic, confesional și religios eterogen; la asumarea Crucii lui Hristos în misiunea Bisericii ca responsabilitate a tuturor creștinilor; la încorporarea sacramentală a întregii zidiri în *trupul lui Hristos* – Biserica – prin participarea tuturor creștinilor; la propovăduirea Evangheliei ca datorie a tuturor creștinilor; la stăruința în credința cea adevărată și în transmiterea ei și la responsabilitatea creștinului față de creație.

În societatea contemporană, toate aceste exigențe misionare presupun și un angajament din partea credincioșilor laici. Progresul științei și al tehnicii, relațiile complexe dintre oameni, nu numai că au extins sfera apostolatului laicilor, ci ridică și probleme noi, a căror rezolvare, în duh creștin, solicită un efort deosebit din partea credincioșilor. Credința ca act personal de primire a adevărului lui Dumnezeu, născută din propovăduirea Evangheliei al cărei conținut este Revelația dumnezeiască ce culminează în Iisus Hristos, trebuie să nască în sufletul creștinului dorința de a împărtăși cu ceilalți bucuria trăirii în Duhul lui Hristos. Exigențele misionare pe care trebuie să le împlinescă în lume au ca obiectiv general încorporarea sacramentală a întregii zidiri în trupul lui Hristos – Biserica – la care participă toți creștinii. Bucuria descoperirii Adevărului și a adevăratului sens al vieții trebuie vestită. De aceea, propovăduirea Evangheliei, stăruința în credința cea adevărată și în transmiterea ei este o datorie a tuturor creștinilor. Toate acestea transformă mărturia creștinului ortodox, în plin relativism și pluralism religios și confesional, într-o cale către izvorul nemuririi.

Prin acceptarea acestor responsabilități, este necesar să se descopere că viața omului, în ansamblul ei, este dar de la Dumnezeu. Lumea în care trăiește și peste care stăpânește este și ea darul lui Dumnezeu. Omul este creat și trimis în lume cu scopul de a îndumnezei și de a transfigura creația. Din această perspectivă, raportul lui cu proximitatea sa și cu semenii este veșnic, în timp ce stăpânirea lui asupra lumii se consumă în eternitate, după chipul stăpânirii celei dumnezeiești.

Cu această credință, se subliniază necesitatea constituirii unei comunități misionare și mărturisitoare, care ia din lumea zidită anumite elemente, pe care le oferă lui Dumnezeu. Acționând astfel, omul aduce făptura zidită în comuniune cu El și nu numai că o întrebuițează cu respectul ce i se cuvine unui lucru al lui Dumnezeu, dar o vede

eliberându-se din limitele ei naturale și devenind purtătoare de viață. Așadar, asumarea vocației misionare, rezultând din calitatea omului de chip al lui Hristos, este esențială pentru toate domeniile existenței.

Concluziile sintetizează întreg demersul argumentativ al lucrării arătând că, pornind de la adevăruri teologice fundamentale, se poate afirma că ontologia hristologică a omului comportă o dimensiune misionară *in nuce*, iar apoi, omul, devenind membru al Bisericii prin Sfintele Taine, devine un misionar *de facto*, având responsabilitatea să împlinească, în și pentru comunitatea eclesială în care a fost *născut din nou*, lucrări potrivite *darului primit*. În acest fel, dilemei lumii contemporane cu privire la cine și ce este omul, i se poate răspunde: în Dumnezeu se descoperă taina omului și adevărata lui menire. El este *Homo Religiosus*, trimis în lume ca *Misionarius Christi*.

BIBLIOGRAFIE:

EDIȚII ALE SFINTEI SCRIPTURI:

1. *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură, ale cei Vechi și ale cei Noao Leag, toate care s-au tălmăcit dupre limba elinească spre înțelegerea limbii rumânești, cu porunca Preabunului creștin și luminat Domn, Ioan Sărbban Cantacuzino Basarab Vodă și cu îndemnarea lui Constantin Brâncoveanu, Marele Logofăt, Scaunul Mitropoliei Bucureștilor, 1688. ed. modernă: Ed.IBMBOR, București, 1988.*
2. *Biblia de la Blaj*, tradusă de Samuil Clain, 1795, format electronic.
3. *Biblia adecă dumnezeiasca Scriptură a legii Vechi și a Celei Nouă*, tipărită în zilele majestații sale Carol I., Ediția Sfântului Sinod, București, 1914.
4. *Noul Testament*, tipărit cu binecuvântarea și purtarea de grijă a P.S. Sale Nicolae, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Kolozsvár-ului, 1942.
5. *Sfânta Scriptură*, Ediția sinodală, Ed.IBMBOR, București, 1988.
6. *Biblia sau Sfânta Scriptură*. Versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, Ed.IBMBOR, București, 2001.
7. *Biblia sacra juxta Vulgatam Clementinam* 1598, with *Glossa Ordinaria Migne* edition (1880) with some additions and emendations from the Editio Princeps published by Brepols in facsimile, Londoni, 2005.
8. *Evangelia după Matei*, introduceri, traducere, comentarii și note patristice de Cristian Bădiliță, Ed. Curtea-Veche, București 2009.
9. *NIV New Testament*, Zondervan Publishing. *The Greek New Testament*, Fourth Revised Edition edited by Barbara Aland, Kurt Aland, Johannes Karavidopoulos, Carlo M. Martini, and Bruce M. Metzger in cooperation with the Institute for New Testament Textual Research, Münster/Westphalia, United Bible Societies, Stuttgart, 1994. Simon J. Kistemaker, William Hendriksen, *New Testament Commentary*; William Hendriksen, *New Testament Commentary*; Zondervan Publishing, *NIV New Testament*; Charles VanderPool, Terri Neimann, *The Apostolic Bible*; Hendrickson Publishers, *The Holy Bible King James Version*; William Tyndale, David Daniell, *Tyndale's New Testament*.

LITERATURĂ PATRISTICĂ:

Colecția Patrologiae Cursus Completus: Series Graeca (PG) și Series Latina (PL):

1. ATANASIE CEL MARE, SFÂNTUL, *Oratio contra gentes*, în PG 25, 3-96.
2. ATANASIE CEL MARE, SFÂNTUL, *Oratio de incarnatione verbi*, în PG 25, 95-198.
3. ATANASIE CEL MARE, SFÂNTUL, *Orationes I-IV adversus Arianos*, în PG 26, 11-526.
4. CHIRIL AL IERUSALIMULUI, SFÂNTUL, *Catecheses*, în PG 33, 369-1128.
5. DIONISIE AREOPAGITUL, *De divinis nominibus*, în PG 3, 585-996.
6. GRIGORIE DE NAZIANZ, SFÂNTUL, *Epistola CI ad Cledonium*, în PG 37, 175-194.
7. GRIGORIE DE NAZIANZ, SFÂNTUL, *Oratio 39 – In Sancta Lumina*, în PG 36, 335-360.
8. GRIGORIE DE NAZIANZ, SFÂNTUL, *Oratio 45 – In Sanctum Pascha*, în PG 36, 623-664.
9. GRIGORIE DE NYSSA, SFÂNTUL, *De anima et resurrectione*, în PG 46, 11-160.

10. GRIGORIE DE NYSSA, SFÂNTUL, *Oratio catechetica magna*, în PG 45, 9-106.
11. GRIGORIE PALAMA, SFÂNTUL, *Capita physica, theologica, moralia et practica*, în PG 150, 1121-1226.
12. GRIGORIE PALAMA, SFÂNTUL, *Theophanes*, în PG 150, 909-960.
13. EUSEBIUS, *Historia Ecclesiae*, în PG 20, 221.
14. HERMA, *Pastor*, în PG 2, 891-1012.
15. IOAN DAMASCHIN, SFÂNTUL, *De fide orthodoxa*, în PG 94, 789-1228.
16. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, *De resurrectione mortuorum*, în PG 50, 417-432.
17. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, *Homiliae in epistula ad Ephesios*, în PG 62, 9-176.
18. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, *Homiliae in epistula ad Hebraeos*, în PG 63, 13-236.
19. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, *Homiliae in Ioannem*, în PG 59, 23-484.
20. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, *Homiliae in Mattheum*, în PG 57, 13-472.
21. IRINEU DE LYON, SFÂNTUL, *Adversus haereses libri I-V*, în PL 7, 437-1224.
22. MAXIM MĂRTURISITORUL, SFÂNTUL, *Epistola 43 – Ad Ioannem cubicularium*, în PG 91, 637-642.
23. MAXIM MĂRTURISITORUL, SFÂNTUL, *Questiones ad Thalassium de Scriptura Sacra*, în PG 90, 243-786.
24. NICOLAE CABASILA, SFÂNTUL, *De Vita in Christo*, în PG 150, 492-726.
25. NICOLAE CABASILA, SFÂNTUL, *Liturgiae expositio*, în PG 150, 367-491.
26. VASILE CEL MARE, SFÂNTUL, *De Spirito Sancto*, în PG 32, 67-218.
27. VASILE CEL MARE, SFÂNTUL, *Homiliae I-IX in Hexaemeron*, în PG 29, 67-218.

Colecția Ante Nicene and post-Nicene Fathers of the Christian Church

(ANPNF):

1. *The Apostolic Fathers, Justin Martyr, Irenaeus*, în coll. ANF, Vol. 1, Fourth Printing, Edited by Alexander Roberts, D.D. & James Donaldson, LL.D. revised and chronologically arranged, with brief prefaces and occasional notes by A. Cleveland Coxe, D.D., 2004.
2. CHRYSOSTOME, SAINT, *The Homilies on the Statues to the People of Antioch*, în coll. NPNF, vol. 9, Edited by Philip Schaff, T&T Clark Edinburgh, 2002.
3. CHRYSOSTOME, SAINT, *Epistle to the Romans*, în coll. NPNF, vol. 11, Edited by Philip Schaff, T&T Clark Edinburgh, 2002.
4. GREGORY, BISHOP OF NYSSA, *Dogmatic Teatrises*, în coll. NPNF, vol. 5 translated by William Moore and Henry Austin Wilson, în Schaff, Philip (1819-1893), (Editor), Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, New York: Christian Literature Publishing Co., 1892.
5. LEO THE GREAT, *Letter XIV. To Anastasius, Bishop of Thessalonica*, în coll. NPNF, vol. 12, Second Series, Edited by Philip Schaff and Henry Wace, Hendrickson Publishers, 1994.

Colecția Părinți și Scriitori Bisericești (PSB):

6. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, SFÂNTUL, *Scrieri*. Partea a patra, traducere, introducere și note de Preotul Profesor Dumitru Stăniloae, în coll. PSB, vol. 41, Ed.IBMBOR, București, 2000.
7. CLEMENT ROMANUL, SFÂNTUL, *Către Corinteni I*, în coll. PSB, vol. 1, traducere, note și indicii de Pr. Dumitru Fecioru, Ed.IBMBOR, București, 1979.
8. EUSEBIU DE CEZAREEA, *Scrieri*. Partea întâi, trad. Pr. Teodor Bodogae, în coll. PSB, vol. 13, Ed.IBMBOR, București, 1987.
9. EUSEBIU DE CEZAREEA, *Scrieri*. Partea a doua, trad. Radu Alexandrescu, în coll. PSB, vol. 14, Ed.IBMBOR, București, 1991.
10. *Epistola către Diognet*, în coll. PSB, vol. 1, traducere, note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, Ed.IBMBOR, București, 1979.

11. *Învățătura celor doisprezece Apostoli*, în coll. *PSB*, vol.1, traducere, note și indici de Pr. Dumitru Fecioru, Ed.IBMBOR, București, 1979.
12. GRIGORIE DE NYSSA, SFÂNTUL, *Despre facerea omului*, în coll. *PSB*, vol. 30, traducere de Preot prof. dr. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 1998.
13. GRIGORIE DE NYSSA, SFÂNTUL, *Tâlcuire amănunțită la Cântarea Cântărilor*, în coll. *PSB*, vol. 29, traducere de pr.prof. D. Stăniloae și pr. Ioan Buga, note de pr. prof. D. Stăniloae, indice de pr. Ioan Buga, Ed.IBMBOR, București, 1982.
14. IGNATIE, SFÂNTUL, *Epistole*, în coll. *PSB*, vol. 1, traducere, note și indicii de Pr. Dumitru Fecioru, Ed.IBMBOR, București, 1979.
15. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, *Omilii la Matei*, în coll. *PSB*, vol. 23, traducere, introducere, note și indicii de Pr. Dumitru Fecioru, Ed.IBMBOR, București, 1994.
16. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, SFÂNTUL, *Dialog cu Iudeul Trifon*, trad., introd., note și indice de Pr. Teodor Bodogae, Pr. Olimp Căciulă, Pr. Dumitru Fecioru, în coll. *PSB*, vol. 2, Ed.IBMBOR, București, 1980.
17. MAXIM MĂRTURISITORUL, SFÂNTUL, *Ambigua*, traducere din grecește, introducere și note de Dumitru Stăniloae, coll. *PSB*, vol. 80, Ed.IBMBOR, București, 1983.
18. VASILE CEL MARE, SFÂNTUL, *Despre Sfântul Duh*, în coll. *PSB*, vol. 12, traducere, introducere, note și indicii de Preot. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Preot. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed.IBMBOR, București, 1988.

În alte colecții și în afara colecțiilor:

1. BASILE DE CÉSARÉE, *Sur l'origine de l'homme*, (*Hom. X et XI de l'Hexaéméron*), coll. *Sources Chrétiennes*, nr. 160, introduction, texte critique, traduction et notes par Alexis Smets, s.j., et Michel Van Esbroeck, s.j., Ed. du Cerf, Paris, 1970.
2. *Canonul Ortodoxiei I. Canonul Apostolic*, traducere Diacon Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis/Stavropoleos, 2008.
3. CHIRIL AL IERUSALIMULUI, SFÂNTUL, *Cateheze*, traducere din limba greacă de pr. prof. Dumitru Fecioru, Ed.IBMBOR, București, 2003.
4. GREGORY, BISHOP OF NYSSA, *The Great Catechism*, în *Select Writings and Letters*, translated, with prolegomena, notes, and indices by William Moore, M.A., redactor of Appleton, Late Fellow of Magdalen Colege, Oxford; and Henry Austin Wilson, M.A., Fellow and Librarian Magdalen Colege, Oxford.
5. IGNATIUS, SAINT, *Pros Ephesious*, în „Lettres” în *Sources Chretiennes*, vol. 10, texte grec, introduction, traduction et notes de P. Th. Camelot, Ed. Du Cerf, Paris, 1958.
6. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, Ed.IBMBOR, București, 2000.
7. IOAN DAMASCHIN, SFÂNTUL, *Dogmatica*, traducere din limba greacă de Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 2005.
8. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, „Omilia a II-a la Rusalii”, în *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, trad. Dumitru Fecioru, Ed. IBMBOR, București, 2002, p. 221.
9. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, *Omilii la Evrei*, trad. de Th. Atanasiu, București, 1923.
10. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, trad. PS Teodosie Atanasiu, Ed. Christiana, București, 2005.
11. IOAN GURĂ DE AUR, SFÂNTUL, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Corinteni*, trad. P.S. Teodosie Atanasiu, Editura Sophia, București, 2005.
12. JEROME, SAINT, „Commentary on Matthew”, in *Fathers of the Church*, vol. 117, trans. Thomas P. Scheck, Editor CUA Press, 2008.
13. MAXIM MĂRTURISITORUL, SFÂNTUL, *Răspunsuri către Talasie*, în *FR* vol. 3, traducerea în limba română Pr. D. Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 1999.
14. MAXIM MĂRTURISITORUL, SFÂNTUL, *Cuvânt ascetic, Capete despre dragoste, Capete teologice, Întrebări, nedumeriri și răspunsuri, Tâlcuire la Tatăl nostru*, în

- FR, vol. 2, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, București, 2005.
15. MAXIM MĂRTURISITORUL, SFÂNTUL, *Mistagogia*, Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Ed. IBMBOR, București, 2000.
 16. PALAMA, GRIGORIE SFÂNTUL, „Despre împărtășirea dumnezeiască și îndumnezeitoare”, FR, vol. 7, trad., introducere și note de Pr. prof. D. Stăniloae, Ed. IBMBOR, București, 1977.
 17. PALAMA, SAINT GREGORY, *Triade*, J. Meyendorff (ed.), Paulist Press, 1983.
 18. SIMEON NOUL TEOLOG, SFÂNTUL, „Imnele iubirii divine”, trad. rom. Dumitru Stăniloae în *Studii de Teologie Dogmatică Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1990.
 19. *Epistola Enciclică, către ortodocșii cei de pretutindenea, a Bisericii celei Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească a celor patru Patriarhi ai Răsăritului, la anul 1848 de la Hristos. Răspuns la Epistola Papei Pius al IX-lea, Către Răsăriteni.* http://saraca.orthodoxphotos.com/biblioteca/enciclica_1848.htm

CĂRȚI DE CULT:

1. *Arhieraticon*, Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Ed. IBMBOR, București, 1993.
2. *Molitfelnic*, Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române Ed. IBMBOR, București, 1992.
3. *Mineiul pe luna septembrie*, Cernica, 1929.
4. *Liturghier*, Tipărit cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea și osârda Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Ed. IBMBOR, București, 1974.
5. *Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur*, Tipărită cu binecuvântarea ÎPS Bartolomeu, Arhiepiscopul Vadului Feleacului și Clujului, ediția a III-a, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2003.

DICTIONARE ȘI ENCICLOPEDII:

1. ACADEMIA ROMÂNĂ. INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ, *DEX: Dicționarul explicativ al limbii române*, Univers enciclopedic, 1998.
2. BAGSTER, SAMUEL, *The analytical Greek Lexicon, Consisting of an alphabetical arrangement of every occurring inflexion of every word contained in the Greek New Testament Scriptures, with a Grammatical analysis of each word and a complete series of paradigms, with grammatical remarks and explanations*, London, 1923.
3. *Dictionary of the Ecumenical Movement*, Edited by Nicholas Lossky, José Míguez Bonino, John Pobee, Tom F. Stransky, Geoffrey Wainwright, Pauline Webb, WCC Publications, Geneva, 2002.
4. *Dictionnaire œcuménique de missiologie. Cent mots pour la mission*, Ed. du Cerf, Paris, Labor et Fides, Genève, CLE, Yaoundé, 2003.
5. FRIBERG, TIMOTHY, FRIBERG, BARBARA AND MILLER, NEVA F., *Analytical Lexicon of the Greek New Testament*, Trafford Publishing, 2005.
6. LIDDLE, HENRY G.; SCOTT, ROBERT, *Greek-English Lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 1996.
7. LAMPE, G. W. H., *Patristic Dictionary*, Ed. Clarendon Press, Oxford, 1961, p. 820;
8. *Mic Dicționar Enciclopedic*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.
9. THAYER, JOSEPH HENRY, *A Greek-English Lexicon of the New Testament, being Grimm's Wilke's Clavis Novi Testamenti*, NY, Cincinnati, Chicago, 1889.

LITERATURA TEOLOGICĂ MISIONARĂ:

1. ANDERSON, GERALD H., *Biographical dictionary of Christian missions*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 1999.
2. ANDERSON, GERALD H.; PARK, KEUN WON, *The theology of the Christian mission*, Christian Literature Society of Korea, 1975.
3. ASSEMBLY, WORLD COUNCIL OF CHURCHES; KINNAMON, MICHAEL, *Signs of the Spirit: official report, seventh assembly, Canberra, Australia, 7-20 February 1991*, WCC Publications, 1991.
4. ASSEMBLY, WORLD COUNCIL OF CHURCHES., *The Uppsala report 1968: official report of the Fourth Assembly of the World Council of Churches, Uppsala July 4-20, 1968*, World Council of Churches, 1968.
5. BARTH, KARL, „Die Theologie und Die Mission in der Gegenwart,” *Zwischen den Zeiten*, 10 (1932), no. 3 pp. 189-215.
6. BEL, VALER, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană. 1 Premise Teologice*, PUC, 2004.
7. BEL, VALER, *Misiunea Bisericii în lumea contemporană. 2 Exigențe*, PUC, 2002.
8. BEL, VALER, „Missio Dei”, în *Misiunea Bisericii în Sfânta Scriptură și în istorie*, coordonator Ioan Chirilă, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006.
9. BEL, VALER, „Temeiurile teologice ale misiunii”, în *SUBB.TO*, XLI (1996), nr. 1-2, pp. 41-50.
10. BEST, THOMAS F.; ROBRA, MARTIN, *Ecclesiology and ethics: ecumenical ethical engagement, moral formation and the nature of the church*, WCC Publications, 1997.
11. BLAUW, JOHANNES, *The missionary nature of the church: a survey of the Biblical theology of mission*, McGraw-Hill, 1962.
12. BOSCH, DAVID JACOBUS, *Witness to the World: The Christian Mission in Theological Perspective*, Wipf & Stock Publishers, 2006.
13. BOSCH, DAVID JACOBUS, *Transforming mission: paradigm shifts in theology of mission*, Orbis Books, 1991.
14. BRIA, ION, *Curs de teologie și practică misionară ortodoxă*, Geneva, 1982.
15. BRIA, ION, *Go forth in peace: Orthodox perspectives on mission*, World Council of Churches, 1986.
16. BRIA, ION, *Martyria/mission: the witness of the Orthodox churches today*, Commission on World Mission and Evangelism, World Council of Churches, 1980.
17. BRIA, ION, *The sense of ecumenical tradition: the ecumenical witness and vision of the Orthodox*, WCC Publications, 1991.
18. BRIGGS, JOHN; ROUSE, RUTH, *A History of the Ecumenical Movement: 1968-2000*, World Council of Churches, 2004.
19. CAMPS, ARNULF; VERSTRAELEN, F. J., *Missiology: an ecumenical introduction : texts and contexts of global Christianity*, William B. Eerdmans Pub. Co., 1995.
20. CHILCOTE, PAUL WESLEY; WARNER, LACEYE C., *The study of evangelism: exploring a missional practice of the church*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008a.
21. CHILCOTE, PAUL WESLEY; WARNER, LACEYE C., *The study of evangelism: exploring a missional practice of the church*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008b.
22. CONRADIE, E. M., *An ecological Christian anthropology: at home on earth?*, Ashgate, 2005.
23. CONRADIE, ERNST, *Christianity and Ecological Theology*, AFRICAN SUN MeDIA, 2006.
24. FAITH AND ORDER COMMISSION, *The Church: a report of a theological commission of the Faith and Order Commission of the World Council of Churches in preparation*

- for the Third World Conference on Faith and Order to be held at Lund, Sweden in 1952, 1951.
24. DEANE-DRUMMOND, CELIA, *Eco-Theology*, Saint Mary's Press, 2008.
 25. DEANE-DRUMMOND, CELIA, *The ethics of nature*, Wiley-Blackwell, 2004.
 26. DICKSON, JOHN P., *Mission-commitment in ancient Judaism and in the Pauline communities: the shape, extent and background of early Christian mission*, Mohr Siebeck, 2003.
 27. DOLLAR, HAROLD, *St. Luke's Missiology: A Cross-Cultural Challenge*, William Carey Library Pub, 1996.
 28. *Ecumenical Missiology: Contemporary Trends, Issues, and Themes*, United Theological College, Bangalore, 2002.
 29. FLETT, JOHN G., *The Witness of God: The Trinity, Missio Dei, Karl Barth, and the Nature of Christian Community*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2010.
 2. *Following Christ in Mission: A Foundational Course in Missiology*, Pauline Books & Media, Boston, MA, 1996.
 3. GODALL, NORMAN, (ed.), *Mission under the Cross*, Statemets issued by the meeting, International Missionary Council at Willingen, London, 1953.
 30. GUTHRIE, STAN, *Missions in the third millennium: 21 key trends for the 21st century*, Biblica, 2000.
 4. HAHN, FERDINAND, *Mission in the New Testament*, Translated by Frank Clarke from German, SCM Press LTD, London, 1965.
 31. ANTHONY TYRRELL HANSON, *The church of the servant*, SCMPress, London, 1962.
 32. HARTENSTEIN, KARL, *Die Mission als theologisches Problem: Beiträge zum grundsätzlichen Verständnis der Mission*, Berlin: Furche Verlag, 1933.
 33. HEALY, NICHOLAS M., *Church, world and the Christian life: practical-prophetic ecclesiology*, Cambridge University Press, 2000.
 5. HIMCINSCHI, MIHAI, *Biserica în Societate. Aspecte misionare ale Bisericii în societatea actuală*, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2006.
 6. HIMCINSCHI, MIHAI, *Doctrina trinitară ca fundament misionar*, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2004.
 7. HIMCINSCHI, MIHAI, *Misiune și dialog. Ontologia misionară a Bisericii din perspectiva dialogului interreligios*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.
 8. HIMCINSCHI, MIHAI, *Misionarismul vieții ecleziale*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2008.
 9. HIMCINSCHI, MIHAI, *Mărturie și dialog. Aspecte misionare în societatea actuală*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2008.
 10. ICĂ, IOAN, „Dreifaltigkeit und Mission”, în *SUBB.TO*, XLII (1997), nr. 1-2, pp. 20-30.
 34. JENKINS, PHILIP, *The next Christendom: the Coming of Global Christianity*, Oxford University Press US, 2002.
 35. JENKINS, PHILIP, *God's continent: Christianity, Islam, and Europe's Religious Crisis*, Oxford University Press US, 2007.
 36. JONGENEEL, JAN A. B., *The philosophy and science of mission*, P. Lang, 1995.
 37. KINNAMON, MICHAEL, (ed.), „Giver of Life – Sustain you Creation”, Report of Section I, în *Sign of the Spirit: Official Report, Seventh Assembly*, WCC, Geneva, 1991.
 38. KIRK, J. ANDREW, *The mission of theology and theology as mission*, Gracewing Publishing, 1997.
 39. KOCHUPURACKAL, SEBASTIAN, *Eco-Mission, a Paradigm Shift in Missiology: Ecological Crisis, a Call for Paradigm Shift in the Understanding of the "Kingdom of God", with Special Reference to Kerala*, Asian Trading Corp, Bangalore, 2007.

40. KÖSTENBERGER, ANDREAS J., *The missions of Jesus and the disciples according to the Fourth Gospel: with implications for the Fourth Gospel's purpose and the mission of the contemporary church*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 1998.
41. KOZHUHAROV, VALENTIN, *Towards an Orthodox Christian theology of mission: an interpretive approach*, VESTA Publishing House, 2006.
42. LANGMEAD, ROSS, „Ecomissiology”, *Missiology: An International Review*, 30 (2002), pp. 505-518.
43. LARKIN, WILLIAM J.; WILLIAMS, JOEL F., *Mission in the New Testament: an evangelical approach*, Orbis Books, 1998.
44. LIACOPULOS, GEORGE P., *Church and Society: Orthodox Christian Perspectives, Past Experiences, and Modern Challenges*, Somerset Hall Press, 2007.
45. LOSSKY, NICOLAS, *Dictionary of the ecumenical movement*, WCC Publications, 2002.
46. MILLER, FREDERIC P.; VANDOME, AGNES F.; MCBREWSTER, JOHN, *Ecotheology: Constructive Theology, List of Environmental Issues, Nature's Services, Sustainability, Pierre Teilhard de Chardin, Process Theology, Alfred North Whitehead, Environmental Degradation.*, Alphascript Publishing, 2010.
47. MOREAU, A. SCOTT; NETLAND, HAROLD A.; ENGEN, CHARLES EDWARD VAN; BURNETT, DAVID, *Evangelical dictionary of world missions*, Baker Books, 2000.
11. NEWBIGIN, LESSLIE, *The Open Secret. An Introduction to the Theology of Mission*, William B. Eerdmans Publishing Company Grand Rapids, Michigan, 1995.
48. NORTHCOTT, MICHAEL S., *The environment and Christian ethics*, Cambridge University Press, 1996.
49. OBORJI, FRANCIS ANEKWE, *Concepts of mission: the evolution of contemporary missiology*, Orbis Books, 2006.
50. PETERS, GEORGE W., *A Biblical Theology of Missions*, Moody Publishers, 1984.
12. PETRARU, GHEORGHE, *Ortodoxie și Prozelitism*, Trinitas, Ed. Mitropoliei și Bucovinei, Iași, 2000.
13. PETRARU, GHEORGHE, *Lumea, creația lui Dumnezeu. Perspective biblice, teologico-patristice și științifice*, Editura Trinitas, Iași, 2002.
14. PETRARU, GHEORGHE, *Misiologie ortodoxă. I. Revelația lui Dumnezeu și misiunea Bisericii*, Ed. Panfilius, Iași, 2002.
15. PETRARU, GHEORGHE, *Teologie fundamentală și misionară. Ecumenism*, Ed. Performantica, Iași, 2006.
51. PONRAJ, S. DEVASAGAYAM, *An introduction to missionary anthropology: the principles and practices of communication of the gospel in cross-cultural contexts of India*, Mission Educational Books, 1993.
52. RADU, DUMITRU, *Îndrumări misionare*, Ed. IBMBOR, București, 1986.
53. SCHMEMANN, ALEXANDER, *Church, world, mission: reflections on orthodoxy in the West*, St Vladimir's Seminary Press, 1979.
54. SCHWARZ, HANS, *Theology in a global context: the last two hundred years*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2005.
55. SENIOR, DONALD; STUHLMUELLER, CARROLL, *The Biblical foundations for mission*, Orbis Books, 1983.
56. SHAW, RUSSELL, *Catholic Laity in the Mission of the Church*, Requiem Press, 2005.
16. STAMOOLIS, JAMES J., *Eastern Orthodox Mission Theology Today*, Maryknoll, New York: Orbis Books, 1986.
17. STĂNILOAE, DUMITRU, „Witness Through Holiness of Life”, în *Martyria / Mission: The Witness of the Orthodox Churches Today*, (ed.) Bria, Ion, Geneva: World Council of Churches, 1980.
18. *Statements on Mission by the World Council of Churches 1980-2005*, WCC Publications, Geneva.

57. TENNENT, TIMOTHY C., *Invitation to World Missions: A Trinitarian Missiology for the Twenty-first Century*, Kregel Academic, 2010.
58. TERRY, JOHN MARK; SMITH, EBBIE C.; ANDERSON, JUSTICE, *Missiology: An Introduction*, B&H Publishing Group, 1998.
59. TIPPETT, ALAN RICHARD, *Introduction to missiology*, William Carey Library, 1987.
60. VASSILIADIS, PETROS, *Eucharist and witness: Orthodox perspectives on the unity and mission of the church*, WCC Publications, 1998.
61. VERKUYL, JOHANNES, *Contemporary Missiology: An Introduction*, W. B. Eerdmans Pub. Co, Grand Rapids, 1978.
62. VERONIS, LUKE, „Orthodox Concepts of Evangelism and Mission”, in *The Study of Evangelism: Exploring a Missional Practice of the Church*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2008, pp. 130-175.
63. WARE, JAMES PATRICK, *The mission of the church in Paul's letter to the Philippians in the context of ancient Judaism*, BRILL, 2005.
64. WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Baptism, Eucharist, and ministry*, World Council of Churches, 1982.
65. WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *Faith and order: Louvain 1971. (Meeting of the Faith and Order (Commission, Louvain, August 1971). Study reports and documents*, World Council of Churches, 1971.
66. WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *The nature and mission of the church: a stage on the way to a common statement*, World Council of Churches, 2005.
67. WORLD COUNCIL OF CHURCHES, *The nature and purpose of the church: a stage on the way to a common statement*, World Council of Churches, 1998.
68. WRIGHT, CHRISTOPHER J. H., *The Mission of God: Unlocking the Bible's Grand Narrative*, InterVarsity Press, 2006.
69. YANNOULATOS, ANASTASIOS, „Orthodox Spirituality and External Mission”, *Porefthendes* 4 (1960), No. 13, pp. 65-75.
70. YANNOULATOS, ANASTASIOS, „The Forgotten Commandment”, în *Porefthendes* 1 (1959), pp. 130-140.
71. YANNOULATOS, ANASTASIOS, „The Purpose and Motive of Mission”, în *Porefthendes* 9 (1967), pp. 22-35.
72. YANNOULATOS, ANASTASIOS, „The Purpose and Motive of Mission”, în *International Review of Mission*, 54 (1965), pp. 70-80.
73. YANNOULATOS, ANASTASIOS, *Facing the world: Orthodox Christian essays on global concerns*, St Vladimir's Seminary Press, 2003.
74. YANNOULATOS, ANASTASIOS, *Misiune la modul lui Hristos. „Facă-se voia Ta”*, raport introductiv la a X-a Conferință Mondială a mișcării, „Misiune și Evanghelizare”, San Antonio, 1989, trad. de Pr.prof.dr. Ioan Ică, în *RT*, I (1991), nr. 3., pp. 45-67.
75. YANNOULATOS, ANASTASIOS, „*Orthodox Mission – Past, Present, Future*”, în George Lemopoulos (ed.), *Your Will Be Done: Orthodoxy in Mission*, Geneva: World Council of Churches, 1989. pp. 89-101.
76. YANNOULATOS, ANASTASIOS, *Orthodoxy and mission*, s.n., 1964.
77. YANNOULATOS, ANASTASIOS, „Rediscovering Our Apocostolic Identity in the 21st Century”, în *St. Vladimir's Theological Quarterly*, vol. 48, nr. 1, 2004, pp. 78-98.
78. YUNT, JEREMY D., *The Ecotheology of Paul Tillich: The Spiritual Roots of Environmental Ethics*, Booksurge Llc, 2009.

COMENTARII ȘI STUDII BIBLICE:

1. ALLEN, ROLAND, *Missionary methods; St. Paul's or ours?* Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 1962.
2. ALLISON JR., DALE C., „The Structure of the Sermon on the Mount”, *JBL* 100, 1987.
3. ALLISON JR., DALE C., *The New Moses: A Matthean Typology*, Minneapolis: Fortress, 1993.
4. ARGYLE, AUBREY WILLIAM, *The Gospel according to Matthew*, The Cambridge Bible commentary: New English Bible Cambridge Bible Commentary on the New English Bible, New Testament Series, Editor Cambridge University Press, 1963.
5. ARNOLD, CLINTON E., Jesus „Christ: ‘Head’ of the Church” (Colossians and Ephesians), în *Jesus of Nazareth: Lord and Christ. Essays on the Historical Jesus and New Testament Christology*, ed. Joel B. Green and Max Turner; Grand Rapids: Eerdmans, 1994.
6. BACON, B. W., *Studies in Matthew*, New York: Henry Holt, 1930.
7. BANKS, ROBERT J., *Paul's Idea of Community: The Early House Churches in Their Historical Setting*, Grand Rapids: Eerdmans, 1980.
8. BARTH, KARL; HOSKYNS, E. C., *The Epistle to the Romans*, trans. E. C. Hoskyns Editor Oxford University Press, US, 1968.
9. BARTH, MARKUS, *Ephesians: Translation and Commentary on Chapters 4–6*, AB 34A; New York: Doubleday, 1974.
10. BAUCKHAM, R., *The Theology of the Book of Revelation (New Testament Theology)*, Cambridge, 1999.
11. BAUCKHAM, RICHARD, „For Whom Were the Gospels Written?”, in *The Gospels for All Christians: Rethinking the Gospel Audience*, ed. Richard Bauckham, Grand Rapids/Cambridge: Eerdmans, 1998, pp.
12. BAUER, D., „The Structure of Matthew's Gospel: A Study in Literary Design”, *JSNTSS* 31. Sheffield: JSOT Press, 1988.
13. BAUER, DAVID R., „The Structure of Matthew's Gospel: A Study in Literary Design”, *JSNTSup* 31; Bible and Literature Series 15, Sheffield: Almond, 1988.
14. BEARE, F. W., „The Mission of the Disciples and the Mission Charge: Matthew 10 and Parallels”, *JBL*, Vol. 89, No. 1, Mar., 1970, pp. 1-13.
15. *Believer's Study Bible*. electronic ed. Nashville: Thomas Nelson, 1997, c1995.
16. BENOIT, P., „Body, Head and Pleroma in the Epistles of the Captivity”, E.T. in *Jesus and the Gospel*, II London, 1974, pp. 51-92;
17. BERGER, KLAUS, „Volksversammlung und Gemeinde Gottes: Zu den AnRingen der christlichen Verwendung von *ekklesia*”, *ZTK* 73, 1976.
18. BEST, ERNEST, *Ephesians, International critical commentary on the Holy Scriptures of the Old and New Testaments*, Editor Continuum International Publishing Group, 2004.
19. BEST, E., „The Revelation to Evangelize the Gentiles”, *JTS*, 35, 1984.
20. BEST, ERNEST, *Ephesians: a shorter commentary*, Editor Continuum International Publishing Group, 2003.
21. BETZ, R. D., *Galatians*, Philadelphia: Fortress. 1979.
22. BITTLINGER, ARNOLD, *Gifts and Graces, A Commentary on I Corinthians 12-14*, ET, Grand Rapids, 1967.
23. BLAND, DAVE, *Preaching the Sermon on the Mount: The World It Imagines*, Chalice Press, 2007.
24. BOWERS, PAUL, „Church and Mission in Paul”, *JSNT*, 44, 1991.
25. BRANT, JO-ANN A., „The Place of mimesis in Paul's Thought”, *SR*, 22, 1993.

26. BROOKS, JAMES A., „The Unity and Structure of the Sermon on the Mount”, *CTR* 6.1, 1992, pp. 15-28.
27. BROWN, ALEXANDRA R., *The Cross and Human Transformation: Paul's Apocalyptic Word in 1 Corinthians* Editor Fortress Press, 1995.
28. BRUCE, F. F., *The Epistle to the Galatians*, Grand Rapids: Eerdmans. 1982.
29. BULTMANN, RUDOLPH, *Theology of the New Testament*, Scribners, 1951, Cambridge University Press, 1995.
30. CARSON, D. A., *Matthew*, Frank Gaebelein, ed., The Expositor's Bible Commentary, Zondervan, 1990.
31. CARTER, WARREN, *Matthew and the Margins: A Sociopolitical and Religious Reading*, Maryknoll, NY: Orbis, 2000
32. CERFAUX, L., *The Church in the Theology of St. Paul*, trans. Geoffrey Webb and Adrian Walker, New York: Herder and Herder.
33. CHOUINARD, LARRY: *Matthew*. Joplin, Mo.: College Press, 1997 (The College Press NIV Commentary).
34. CLARK, K.W., *The Gentile Bias and Other Essays*. Leiden: Brill, 1980.
35. COENEN, L., „Church, ekklesia”, in *NIDNTT* 1, 291.
36. CYRUS HERZL GORDON *The common background of Greek and Hebrew civilizations*, Editor Norton Library, 1965.
37. D.A.R. HARE, & D.J. HARRINGTON, „Make Disciples of All the Gentiles Mt 28:19.” *CBQ* 37, 1975.
38. D'ANGELO, MARY ROSE, „Theology in Mark and Q: Abba and "Father" in Context”, *HTR*, Vol. 85, No. 2 (Apr., 1992), pp. 149-174.
39. DAVIES, W.D., *The Setting of the Sermon on the Mount*. Cambridge: Cambridge University Press, 1964
40. DAVIES, W.D. AND ALLISON D.C. *A Critical and Exegetical Commentary on the Gospel according to Saint Matthew*, Vol. 1: Introduction and Commentary on Matthew, Latest impression. The International Critical Commentary on the Holy Scriptures of the Old and the New Testaments. Edinburgh: T & T Clark, 1997.
41. DAVIES, W.D., *The Setting of the Sermon on the Mount*. Cambridge: Cambridge University Press, [1963] 1966.
42. DAVIES, W. D.; ALLISON, D. C., *A critical and exegetical commentary on the gospel according to saint Matthew*, T & T Clark. (ICC.), Edinburgh, 1997.
43. DAVIS, JOHN JEFFERSON, „Ephesians 4:12 Once More: Equipping the Saints for the Work of Ministry?”, *ERT* 24, 2000.
44. DAWES, GREGORY W., *The Body in Question: Metaphor and Meaning in the Interpretation of Ephesians 5:21–33* (BIS 30; Leiden: Brill, 1998.
45. DICKSON, JOHN P., *Mission-commitment in ancient Judaism and in the Pauline communities: the shape, extent and background of early Christian mission*, Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament, Editor Mohr Siebeck, 2003.
46. DICKSON, WILLIAM P., *Critical and Exegetical Handbook to the Epistles to the Corinthians*, Editor READ BOOKS, 2008.
47. DONALD A., HAGNER, *Word Biblical Commentary, Volume 33a: Matthew 1-13*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.
48. DUNN, J. D. G., *Jesus and the Spirit*, Philadelphia, 1975.
49. DUNN, JAMES D. G., *Christology in the Making A New Testament Inquiry into the Origins of the Doctrine of the Incarnation*, Ed. a II-a, SCM PRESS LTD, London, 1989.
50. DUNN, JAMES D. G., *Romans 1-8*, WBC. vol. 38A, Dallas: Word, 1988.
51. ELLIS, P.F., *Matthew: his mind and his message*, Collegeville, MN: Liturgical Press, 1974.

52. ELWELL, WALTER A.: *Evangelical Commentary on the Bible*. Grand Rapids, Mich.: Baker Book House, 1996, c1989 (Baker Reference Library 3).
53. ENSLIN, M. S., „The Five Books of Matthew: Bacon on the Gospel of Matthew”, *HTR* 24, 1931.
54. ERNST, JOSEF, *Pleroma und Pleroma Christi: Geschichte und Deutung eines Begriffs der paulinischen Antilegomena*, Biblische Untersuchungen 5; Regensburg, Germany: Pustet, 1970.
55. ESLER, PHILIP F., „Community and Gospel in Early Christianity: A Response to Richard Bauckham's Gospels for All Christians”, *SJT* 51, 1998.
56. FEE, GORDON D., *The First Epistle to the Corinthians*, The new international commentary on the New Testament, Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 1996.
57. FINDLAY, G. G., *St. Paul' s First Epistle to the Corinthians*, EGT, Grand Rapids, 1961.
58. *First and Second Thessalonians*, Sacra pagina series Earl Richard, Daniel J. Harrington Editor Liturgical Press, 1995.
59. FITZMYER, JOSEPH A., *Romans: a new translation with introduction and commentary*, Anchor Bible New York, Doubleday, 1993.
60. FITZMYER, JOSEPH A., *First Corinthians*, The Ancor Yale Bible, Yale University Press, 2008.
61. FRANCE, R. T., *The Gospel of Matthew*, The new international commentary on the New Testament, Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 2007.
62. FRANCE, R. T., *The Gospel according to Matthew: an introduction and commentary*, Volumul 1 din The Tyndale New Testament commentaries Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 1985.
63. FUNG, R. Y. K. , *The Epistle to the Galatians*, Grand Rapids: Eerdmans, 1988.
64. FUNG, RONALD Y. K., „Some Pauline Pictures of the Church”, *EvQ* 53, 1981, pp. 89-107;
65. GARDNER, RICHARD B.: *Matthew*. Scottdale, Pa.: Herald Press, 1991 (Believers Church Bible Commentary).
66. GIBBS, JEFFREY ALAN, *Let the Reader Understand: The Eschatological Discourse of Jesus in Matthew's Gospel*, Union Theological Seminary in Virginia, 1995.
67. GILBERT, GEORGE HOLLEY, *The Baptismal Formula of Matt. 28:19, in the Light of Jesus' Unquestionable Teaching*, The Biblical World, Vol. 34, No. 6, Dec., 1909, p. 374.
68. GORDON, T. DAVID, ‘Equipping’ Ministry in Ephesians 4? *JETS* 37, 1994, pp. 69-78.
69. GUTHRIE, DONALD, *New Testament Theology* (Downers Grove: Inter-Varsity, 1981).
70. HAAS, O., *Pautus der Missionar*, Miinsterschwarzach: Vier Turme-Verlag, 1971.
71. HAHN, FERDINAND, *Mission in the New Testament*, Translated by Frank Clarke from German, SCM Press LTD, London, 1965, pp. 152-154.
72. HARE, D.A.R., *The Theme of Jewish Persecution of Christians in the Gospel according to St. Matthew*. Cambridge: Cambridge University Press, 1967
73. HARE, DOUGLAS R. A.; HARRINGTON, DANIEL J., „Make disciples of all the Gentiles (Mt 28:19)”, *CBQ*, 37 no 3 JI 1975.
74. HARRINGTON, DANIEL J., *The Gospel of Matthew*, Sacra pagina series, Editor Liturgical Press, Minesota, 1991
75. HARRINGTON, DANIEL J.; COLLINS, RAYMOND R., *First Corinthians*, Sacra Pagina Series, Volume 7, The Liturgical Press, Collegeville, Minnesota, 1999.
76. HELEN DOOHAN. *Paul's Vision of Church*. Good News Studies 32, Wilmington, DE: Michael Glazier, 1989.

77. HENDRIKSEN, WILLIAM; KISTEMAKER, SIMON J.: *New Testament Commentary : Exposition of the Gospel According to Matthew*, Grand Rapids: Baker Book House, 1953-2001
78. HENDRIKSEN, WILLIAM; KISTEMAKER, SIMON J., *New Testament Commentary: Exposition of the Gospel According to Luke*. Grand Rapids: Baker Book House, 1953-2001.
79. HENDRIKSEN, WILLIAM; KISTEMAKER, SIMON J., *New Testament Commentary: Exposition of the Acts of the Apostles*. Grand Rapids: Baker Book House, 1953-2001.
80. HENGEL, MARTIN, *The Four Gospels and the One Gospel of Jesus Christ: An Investigation of the Collection and Origin of the Canonical Gospels* [Harrisburg, PA: Trinity Press International, 2000.
81. HERTIG, P., *Matthew's Narrative Use of Galilee in the Multicultural and Missiological Journeys of Jesus*. Mellen Biblical Press Series 46. Lewiston, NY: Edwin Mellen Press, 1998.
82. HILL, D., *Some Trends in Matthean Studies*, Irish Biblical Studies 1: 1979.
83. HILL, DAVID, *The Gospel of Matthew*, New Century Bible commentary, Editor Oliphants, 1972.
84. HODGE, CHARLES, *Commentary on the First Epistle to the Corinthians*, Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 1994.
85. HOEHNER, HAROLD W., *Ephesians: An Exegetical Commentary*, Grand Rapids: Baker, 2002.
86. HON, ANTHONY; FENTON, JOHN, *The Christian Ecclesia: A Course of Lectures on the Early History and Early Conceptions of the Ecclesia and Four Sermons*, London: Macmillan. 1897; reprint, 1908.
87. HOOKER, MORNA D., „A Partner in the Gospel: Paul's Understanding of His Ministry”, in *Theology and Ethics in Paul and His interpreters: Essays in Honor of Victor Paul Furnish*, ed. Eugene H. Lovering. Jr. and Jerry L. Sumney, Abingdon: Nashville, 1996.
88. HORSLEY, RICHARD, *Corinthians*, Abingdon Press, Nashville, 1998.
89. HOWARD, G., „The Head-Body Metaphor of Ephesians”, *NTS* 20, 1973-74.
90. HUBBARD, B J, *The Matthean redaction of a primitive apostolic commissioning: An exegesis of Matthew 28:16-20*, Missoula, MT: Scholars Press. (SBLDS 19.) 1974.
91. HUMMEL, R., *Die Auseinandersetzung zwischen Kirche und Judentum im Matthäusevangelium*. München: Kaiser, 1966
92. J. SCHABERG, *The Father, the Son and the Holy Spirit: The triadic phrase in Matthew 28:19b*. Chico, CA: Scholars Press. SBLDS 61, 1982.
93. KINGSBURY, JACK DEAN, „The Title Son of David in Matthew's Gospel”, *JBL*, Vol. 95, No. 4, Dec., 1976, pp. 591-602.
94. JAMIESON, ROBERT; FAUSSET, A. R.; BROWN, DAVID, *A Commentary, Critical and Explanatory, on the Old and New Testaments* Oak Harbor, WA : Logos Research Systems, Inc., 1997.
95. JEPSON, JOHN J., *The Lord's sermon on the mount*, Ancient Christian Writers, vol. 5 Editor The Newman Press, 1948.
96. JOHN NOLLAND, *Matthew* in Marshall and Hagner, eds., *The New International Greek Testament Commentary*, Eerdmans, 2005.
97. JOHNSON, MARSHALL D., *The purpose of the Biblical genealogies: with special reference to the setting of the genealogies of Jesus*, Volumul 8 din *Society for New Testament Studies Monograph Series* Robert Horton Gundry, *Matthew, a commentary on his literary and theological art*, Editor W.B. Eerdmans Pub. Co., 1982.

98. JUDITH M. GUNDRY VOLF, *Paul and Perseverance: Staying in and Falling Away*, Tübingen: Mohr; Louisville: Westminster, 1990.
99. KÄHLER, MARTIN, *Schriften zur Christologie und Mission*, Munich, Germany: Chr. Kaiser, 1971.
100. KEEGAN, T.J., „Introductory Formulae for Matthean Discourse”, *CBQ* 44:415-430, 1982.
101. KEENER, CRAIG S., *A commentary on the Gospel of Matthew*, Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 1999.
102. KEENER, CRAIG S., *1-2 Corinthians*, Cambridge University Press, New York, 2005.
103. KILPATRICK, GEORGE D., *The Origins of the Gospel According to St. Matthew*, Oxford: Clarendon, 1946.
104. KIM, S., *The Origin of Paul's Gospel*, Grand Rapids: Eerdmans, 1982.
105. KINGSBURY, J. D., *Matthew: Structure, Christology, Kingdom*, Philadelphia: Fortress, 1975.
106. KINGSBURY, J D., „The composition and Christology of Matt 28:16-20”, *JBL* 93, 1974, pp. 573-584.
107. KLINE, M.G., „The Old Testament Origins of the Gospel Genre”, *WThJ* 38, 1975, pp.1-27,
108. KOSTENBERGER, ANDREAS J. AND O'BRIEN, PETER T., *Salvation to the ends of the earth*, Downers, Grove: Inter Varsity Press, 2001.
109. LAMBRECHT, J., „A Call to Witness by All: Evangelisation in 1 Thessalonians”, în *Teologie in Konteks.* ed. J. H. Roberts et al., Johannesburg: Orion, 1991, pp. 321-343.
110. LEANEY, ROBERT, „The Lucan Text of the Lord's Prayer (Lk XI 2-4)”, *Novum Testamentum*, Vol. 1, Fasc. 2, Apr., 1956, pp. 103-111.
111. LEYRER, D. P., *Ephesians 1:23—The 'Fullness' of Ascension Comfort*, Wisconsin Lutheran Quarterly 99, 2002, pp. 135-137.
112. LITFIN, D. *St. Paul's Theology of Proclamation: I Corinthians 1-4 and Greco-Roman Rhetoric.* Vol. 79, *SNTS Monograph Series.* Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
113. LUOMANEN, PETRI, *Entering the Kingdom of Heaven: A Study on the Structure of Matthew's View of Salvation.* WUNT II/101. Tübingen: Mohr Siebeck, 1998.
114. LUZ, ULRICH, *Matthew 21-28*, Minneapolis, MN: Fortress., Hermeneia, 2005.
115. LUZ, ULRICH, *Studies in Matthew* Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 2005.
116. MARSHALL, I. HOWARD: *The Gospel of Luke : A Commentary on the Greek Text.* Exeter, Eng., Paternoster Press, 1978 (The New International Greek Testament Commentary).
117. MARTIN, R. P., *The Spirit and the Congregation: Studies in 1 Corinthians 12-15*, Grand Rapids, 1984.
118. MARXSEN, WILLI, *Der Evangelist Markus: Studien zur Redaktionsgeschichte des Evangeliums.* 2. Auflage. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1959.
119. MASSON, C., „L'epitre de saint Paul aux Ephesienes”, *CNT* IX, Neuchatel, 1953.
120. MCCASLAND, S. VERNON, „Abba, Father”, în *JBL*, Vol. 72, No. 2, Jun., 1953, pp. 79-91.
121. MEIER, JOHN P., *Matthew*, New Testament message, vol. 3, Editor Liturgical Press, 1980.
122. MEIER, J.P., „Two disputed questions in Matt 28:16-20”, *JBL* 96, 1977, pp. 407-424.
123. MEIER, JOHN P, „Nations or Gentiles In Matthew 28:19”, *CBQ*, 39 No. 1, Ja., 1977, pp. 94-102.
124. MEYER, PAUL D., „The Gentile Mission in Q”, *JBL*, Vol. 89, No. 4, Dec., 1970, pp. 405-417.

125. MICHEL, O., *The conclusion of Matthew's gospel: A contribution to the history of the Easter message*, in Stanton 1983.
126. MINEAR, PAUL S., *Images of the Church in the New Testament*, Philadelphia: Westminster, 1960.
127. MOLTMANN, JÜRGEN, *The crucified God: the cross of Christ as the foundation and criticism of Christian theology*, SCM classics, Editor Hymns Ancient & Modern Ltd, 2001.
128. MOO, DOUGLAS J., *The Epistle to the Romans*, The new international commentary on the New Testament, Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 1996.
129. MORRIS, LEON, „The first and second Epistles to the Thessalonians”, *NIDNTT*, Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 1991.
130. MORRIS, LEON, *The First Epistle of Paul to the Corinthians: An Introduction and Commentary*, rev. ed., TNTC 7 Leicester: InterVarsity; Grand Rapids: Eerdmans. 1985.
131. MOWERY, ROBERT L., „Subtle Differences: The Matthean "Son of God" References”, *Novum Testamentum*, Vol. 32, Fasc. 3 (Jul., 1990), pp. 193-200.
132. MUDDIMAN, JOHN, *A commentary on the Epistle to the Ephesians*, Editor Continuum International Publishing Group, 2001.
133. MURRAY, JOHN, „The Epistle to the Romans: the English text with introduction, exposition, and notes”, *NIDNTT*, Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 1997.
134. NOLLAND, JOHN, „Genealogical Annotation in Genesis as Background for the Matthean Genealogy of Jesus”, *TynB* 47, 1996.
135. NOLLAND, JOHN, *The Gospel of Matthew: a commentary on the Greek text* New international Greek Testament commentary, Editor W.B. Eerdmans Pub. Co., 2005.
136. NOLLAND, JOHN, „What Kind of Genesis Do We Have in Matt 1:1?”, *NTS* 42, 1996, pp. 463-471.
137. O'BRIEN, PETER THOMAS, *The Letter to the Ephesians*, Grand Rapids: Eerdmans, 1999.
138. O'NEILL, John C., *The Work of the Ministry in Ephesians 4:12 and the New Testament*, *ExpTim*, 112, 2001.
139. O'BRIEN, PETER THOMAS, *Gospel and mission in the writings of Paul: an exegetical and theological analysis*, Editor Baker Books, 1995.
140. O'BRIEN, „Thanksgiving and the Gospel in Paul”, *NTS* 21, 1974-75, pp. 144-155.
141. PAGE, SYDNEY H. T., „Whose Ministry? A Re-appraisal of Ephesians 4:12”, *NovT* 47 (2005), pp. 26-46.
142. PATTE, DANIEL, *The Gospel according to Matthew: A Structural Commentary on Matthew's Faith*, Philadelphia: Fortress Press. 1987.
143. PLUMMER, ROBERT L., *Paul's understanding of the church's mission: did the Apocostle Paul expect the early Christian communities to evangelize?*, Editor OCMS, 2006.
144. PRATT, RICHARD, *I & II Corinthians*, *New Testament Commentary*, Ed. Holman Reference, Nashville, Tennessee, 2000.
145. REDNIC, GEORGEL, *Harismele în Biserica primară în scrisul paulin - interferențe eclesiologice din perspectiva cercetării biblice contemporane*, Teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2009.
146. ROBINSON, JOHN ARTHUR THOMAS, *Can we trust the New Testament?*, Editor Mowbrays, 1977, p. 32
147. ROLOFF, J., „Ekklesia”, in *EDNT*. 1, pp. 410-415.
148. SALDARINI, A.J., *Matthew's Christian-Jewish Community*. CSHJ. Chicago: Chicago University Press, 1994.

149. SALDARINI, A.J., *The Gospel of Matthew and Jewish-Christian Conflict*, Studies on Gallilee in Late Antiquity, New York, Jewish Theological Seminary, 1992.
150. SCHATZ, JOHN HOWARD, *Paul and the Anatomy of Apocostolic Authority*, SNTSMS 26, Cambridge: Cambridge University Press, 1975.
151. SCHMIDT, K. L., „Kaleo”, in *TDNT*, 3, pp. 501-536.
152. SCHNABEL, ECKHARD J., *Paul the missionary: realities, strategies and methods*, Editor InterVarsity Press, 2008.
153. SCHNACKENBURG, RUDOLF, *Ephesians: a commentary*, Editor Continuum International Publishing Group, 1991.
154. SCHNACKENBURG, RUDOLF, *The Gospel of Matthew*, Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 2002.
155. SCHREINER, THOMAS R., *Romans*, BECNT, Grand Rapids: Baker, 1998.
156. SCHWEIZER, E., *The Church as the Missionary Body of Christ*, New Testament Studies, 8, 1961.
157. SENIOR, DONALD, *The Gospel of Matthew*, Franciscan Press, 1974.
158. SENIOR, D.P., „The Ministry of Continuity: Matthew’s Gospel and the Interpretation of History”, *BiTod* 82: 1976, pp. 670-676.
159. SIM, DAVID C., „The Gospels for All Christians: A Response to Richard Bauckham”, *JSNT* 84, 2001, pp. 3-27.
160. SLOAN, ROBERT B., „Images of the Church in Paul”, în *The People of God: Essays on the Believer’s Church*, ed. Paul Basden and David S. Dockery, Nashville: Broadman, 1991, pp. 148-165.
161. SMITH, HAMILTON, *The Epistle to the Romans*, Editor Scripture Truth, 2008.
162. SPARKS, KENTON L., „Gospel as Conquest: Mosaic Typology in Matthew 28:16-20”, *CBQ*, 2006, pp. 651-663.
163. STANTON, GRAHAM N., *A Gospel for a New People: Studies in Matthew*. Edinburgh: T & T Clark, 1992.
164. STENDAHL, K., *The School of St. Matthew and its Use of the Old Testament*. 2nd edition. Philadelphia, PA: Fortress, 1969.
165. STRECKER, G., *Der Weg der Gerechtigkeit: Untersuchung zur Theologie des Matthäus*. FRLANT 82. 3. Auflage. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1971.
166. STREETER, BURNETT H., *The Four Gospels: A Study of Origins*, London, Macmillan, 1924.
167. TARAZI, PAUL NADIM, *I Thessalonians: a commentary*, Orthodox Biblical Studies, Editor St Vladimir's Seminary Press, 1982.
168. TASKER, R. V. G., *The Gospel According to St. Matthew* in Tasker, ed., *Tyndale New Testament Commentaries*, Eerdmans, 1961.
169. TATUM, W. BARNES, „The Origin of Jesus Messiah (Matt 1:1, 18a): Matthew's Use of the Infancy Traditions”, *JBL* 96, No. 4, Dec., 1977, pp. 523-535.
170. THISELTON, ANTHONY C., *The First Epistle to the Corinthians: a commentary on the Greek text*, New international Greek Testament commentary, Editor Wm. B. Eerdmans Publishing, 2000.
171. THOMPSON, MARIANNE MEYE, *The Structure of Matthew: An Examination of Two Apocproaches*, in *Studia Biblica et Theologiae* 12, 1982.
172. THOMPSON, MICHAEL B., „The Holy Internet: Communication between Churches in the First Christian Generation”, în *Gospels for All Christians*, ed. Bauckham, 1998, pp. 49-70.
173. TOFANĂ, STELIAN, *Iisus Arhiereu veșnic în epistola către Evrei*, PUC, 2001.
174. TOFANĂ, STELIAN, *Introducere în Studiul Noului Testament. Volumul II. Evangheliile după Matei și Marcu. Documentul „Quelle”*, PUC, 2002.
175. TRILLING, W., *Das wahre Israel*. München: Kösel, 1964.

176. TURNER, SAMUEL HULBEART, *The epistle to the Romans: in Greek and English with an analysis and exegetical commentary*, Editor Stanford and Swords, 1855.
177. ULRICH, DANIEL W., *The Missional Audience of the Gospel of Matthew*, Catholic Biblical Quarterly, 2007.
178. ULRICH, DANIEL W. AND FAIRCHILD, JANICE, *Caring like Jesus: The Matthew 18 Project*, Elgin, IL: Brethren Press, 2002.
179. ULRICH, DANIEL W., „The Missional Audience of the Gospel of Matthew”, *CBQ* 69 No. 1, Ja., 2007, pp. 64-83.
180. ULRICH, DANIEL W., *True Greatness: Matthew 18 in Its Literary Context*, Ph.D. diss., Union Theological Seminary in Virginia, 1997.
181. VAN AARDE, ANDRIES G., „'Jesus' mission to all of Israel emplotted in Matthew's story”, *Neotestamentica* 41, No. 2, 2007, pp. 416-436.
182. VAN AARDE, ANDRIES G., *God-with-us: The Dominant Perspective in Matthew's Story, and Other Essays*. HTS Supplementum Series 5. Petoria: Gutenberg Publishers, 1994.
183. VAUGHT, CARL G., *The Sermon on the mount: a theological investigation*, Editor Baylor University Press, 2001.
184. WAETJEN, HERMAN C., „The Genealogy as the Key to the Gospel According to Matthew”, *JBL* 95, No. 2, Jun., 1976, pp. 205-230.
185. WAINWRIGHT, ELAINE, „The Gospel of Matthew”, în *Searching the Scriptures 2, A Feminist Commentary*, ed. Elisabeth Schüssler Fiorenza; New York: Crossroad, 1994, pp. 635-677.
186. WALKER, R., *Die Heilsgeschichte im ersten Evangelium*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1967.
187. WARE, J., „The Thessalonians as a Missionary Congregation, 1 Thessalonians 1, 5-8”, *ZNW* 83, 1992, pp. 126-131.
188. WESTERHOLM, STEPHEN, „The Law in the Sermon on the Mount: Matt 5:17-48”, *CTR* 6.1, 1992, pp. 43-56.
189. WIERSBE, WARREN W., *The Bible Exposition Commentary*. Wheaton, III, Victor Books, 1996.
190. WRIGHT, NICHOLAS THOMAS, *The New Testament and the People of God; Christian Origins and the Question of God; Volume One*. Minneapolis, MN: Fortress, 1992.
191. YATES, R., „A Re-examination of Ephesians 1:23”, *ExT* 83, 1971-72, pp. 146-151.
192. YIEH, JOHN YUEH-HAN, *One Teacher: Jesus' Teaching Role in Matthew's Gospel Report*, *BZNW* 124, Berlin: De Gruyter, 2004.

CĂRȚI, STUDII ȘI ARTICOLE:

1. AFANASSIEFF, NICOLAS, *L'Église du Saint-Esprit*. Traduit du russe par Marianne Drobot. Préface de Dom O. Rousseau. Paris: Cerf, 1975.
2. AFANASIEV, NICHOLAS, *The Church of the Holy Spirit*. trans. Vitaly Permiakov, ed. with an introduction by Michael Plekon, foreword by Rowan Williams. Notre Dame, IN.: University of Notre Dame Press, 2007.
3. AFANASIEV, NIKOLAI, *Biserica Duhului Sfânt*, vol. 1, traducere Elena Derevici, ed. Vasile Manea, Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2008.
4. ALLEN, JOSEPH J., *Slujirea Bisericii – chip al grijii pastorale*, traducere și cuvânt înainte de Dr. Irineu Pop-Bistrițeanul, Episcop-vicar, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2010.
5. AMARAL, MIGUEL DE SALIS, *Două viziuni ortodoxe cu privire la biserică: Bulgakov și Florovsky*, traducere de: Daniela Chețan, ediție îngrijită de: Ioan-Vasile Leb și Gabriel-Viorel Gârdan, PUC, 2009.

6. BARNES, PATRICK, *The non-orthodox, The Orthodox Teaching on Christians Outside of the Church*, Web Edition, <http://orthodoxinfo.com/inquirers/status.aspx>.
7. BARTOLOMEU, ANANIA, *Cartea deschisă a Împărăției. O însoțire liturgică pentru preoți și mireni*, Ed. IBMBOR, București, 2005.
8. BEHR, JOHN, *Asceticism and Antropology in Irenaeus and Clement*, Oxford University Press, 2000.
9. BEL, VALER, *Hristologia. Persoana lui Iisus Hristos*, Curs pentru studenții Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.
10. BEL, VALER, *Unitatea Bisericii în teologia contemporană*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2003.
11. BEL, VALER, *Teologie și Biserică*, PUC, 2008.
12. BELU, DUMITRU, „Împărăția lui Dumnezeu și Biserica”, în *ST*, (1956), nr. 9-10, pp. 540-551.
13. BOBRINSKOY, BORIS, *Împărtășirea Sfântului Duh*, trad. M. și A. Alexandrescu, Ed. IBMBOR, București, 1999.
14. BOBRINSKOY, BORIS, *Taina Bisericii*, traducere de Vasile Manea, Reîntregirea, Alba-Iulia, 2004.
15. BOETHIUS, Anicius Manlius Severinus Torquatus, *Tratate teologice*, Ediție bilingvă. Traducere din limba latină și note de Octavian Gordon și Bogdan Tătaru-Cazaban. Postfață de Anca Vasiliu, Ed. Polirom, Iași, 2003.
16. BRANIȘTE, ENE, *Liturgica specială*, Ed. Nemira, București, 2002.
17. BRENT, ALLEN, *Cultural episcopacy and ecumenism: representative ministry in church history from the Age of Ignatius of Antioch to the Reformation, with special reference to contemporary ecumenism*, BRILL, 1992.
18. BRENT, ALLEN, *Ignatius of Antioch: A Martyr Bishop and the Origin of Episcopacy*, T&T CLARK PUBL, 2009.
19. BRENT, ALLEN, *Political History of Early Christianity*, Continuum Intl Pub Group, 2009.
20. BRENT, ALLEN, *The imperial cult and the development of church order: concepts and images of authority in paganism and early Christianity before the Age of Cyprian*, BRILL, 1999.
21. BRIA, ION, „Spre plinirea Evangheliei”. *Dincolo de apărarea Ortodoxiei: exegeza și transmiterea Tradiției*, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2002
22. BRIA, ION, „Biserica și Liturghia”, în *O*, XXXIV (1982), nr. 2, pp. 481-491.
23. BRIA, ION, *Credința pe care o mărturisim*, Ed. IBMBOR, București, 1987.
24. BRIA, ION, *Destinul Ortodoxiei*, Ed. IBMBOR, București, 1989.
25. BRIA, ION, *Dicționar de teologie ortodoxă*, Ed. IBMBOR, Ediția a II-a, București, 1994.
26. BRIA, ION, *Liturghia după Liturghie. O tipologie a misiunii apostolice și a mărturiei creștine azi*, Editura Athena, București, 1996.
27. BRIA, ION, *Ortodoxia în Europa. Locul spiritualității române*, Ed. Trinitas, Iași, 1995.
28. BRIA, ION, „Participarea mirenilor la viața Bisericii”, în *Îndrumător bisericesc*, Mitropolia Banatului, Timișoara 1983, nr. 4.
29. BRIA, ION, „Slujirea Cuvântului”, în *GB*, XVX (1972), nr. 1-2, pp. 51-60.
30. BRIA, ION, „The Church's Role in Evangelism / Icon or Platform?”, în *IRM*, vol. 64, 1975, pp. 240-251.
31. BRIA, ION, *Tratat de Teologie dogmatică și ecumenică*, Ed. România creștină, București 1999.
32. BUCHIU, ȘTEFAN, *Întrupare și unitate*, Ed. Libra, București, 1997.
33. BULGAKOV, SERGHEI, *Ortodoxia*, traducere de Nicolae Grosu, Ed. Paidea, 1997.

34. CABASILĂ, NICOLAE, *Despre viața în Hristos*, trad. Pr. Dr. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, București, 2001.
35. CABASILĂ, NICOLAE, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, trad. de pr.prof.dr. Ene Braniște, Ed. IBMBOR, București, 1997.
36. CÂNDEA, SPIRIDON, *Apostolatul laic*, Sibiu, 1944.
37. COSTACHE, DORU, *Logos și Creație. De la principiul cosmologic antropocentric la perspectivele teoantropologice*, proiect de teză de doctorat în teologie, București, 2000.
38. ADAM G. COOPER, *The body in St. Maximus the Confessor. Holy Flesh, Wholly Deified*, Oxford University Press, 2005.
39. EVDOKIMOV, PAUL, *Ortodoxia*, traducere din limba franceză de Irineu Ioan Popa, Ed. IBMBOR, București, 1996
40. EVDOKIMOV, PAUL, *Prezența Duhului Sfânt în Tradiția Ortodoxă*, traducere, prefață și note de Pr. Dr. Vasile Răducă, Ed. Anastasia, 1995.
41. EVDOKIMOV, PAUL, *Taina Iubirii*, traducere Pr. Dr. Vasile Răducă, Editura Christiana, București, 1994.
42. EVDOKIMOV, PAUL, *Vârstele vieții spirituale*, traducere Pr. prof. Ion Buga și Anca Manolescu, Editura Humanitas, București, 2006.
43. FAIVRE, ALEXANDRE, *Les laïcs aux origines d'Eglise*, Paris, 1984.
44. FAIVRE, ALEXANDRE, *Naissance d'une hiérarchie: les premières étapes du cursus cléricale*, Éditions Beauchesne, 1977.
45. FAIVRE, ALEXANDRE, *The emergence of the laity in the early church*, Paulist Press, 1990.
46. FLOCA, IOAN N., *Drept canonic Ortodox. Legislație și administrația bisericească*, vol. II, Ed. IBMBOR, București, 1990.
47. FLOROVSKY, GEORGES, *The Collected Works of Georges Florovsky* vol. I-XIV, Nordland Publishing Company, Belmont, Massachusetts, 1972-1989.
48. FLOROVSKY, GEORGES, „Le Corps du Christ vivant. Une interprétation orthodoxe de l'Eglise” în *La Sainte Eglise Universelle*, Neuchâtel, 1948.
49. FLOROVSKY, GEORGES, *Biserica, Scriptura, Tradiția – Trupul viu al lui Hristos* - , traducere Florin Caragea și Gabriel Mândrilă, Editura Platytera, București, 2005.
50. GAVENTA, BEVERLY ROBERTS, „We will be my Witnesses”: Aspects of Mission in the Acts of the Apostles, *Missiology* vol. 10, 1982.
51. HOMIAKOV, ALEXIS S., *Biserica este una*, traducere Elena Derevici, Lucia Mureșan, ed. Vasile Manea, Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2008.
52. KARMIRIS, I., *Monumente Dogmatice și Simbolice ale Bisericii Ortodoxe Universale*, vol. 2 (în limba greacă), Atena, 1952.
53. ICĂ, IOAN, „Rolul și importanța mărturisirii de credință în teologie și viața Bisericii”, în *ST*, XXXII (1980), nr. 1-2, pp. 275-282.
54. ICĂ, IOAN; KALOMIROU, ALEXANDROS; KURAEV, ANDREI; COSTACHE, DORU, „*Sfinții Părinți despre originile și destinul cosmosului și omului*”, Deisis, Sibiu, 2003.
55. ICĂ, JR., IOAN I., *Canonul Ortodoxiei*, vol. 1: *Canonul apostolic al primelor secole*, Ed. Deisis, Sibiu, 2008.
56. ILOAIE ȘTEFAN, *Responsabilitatea morală personală și comunitară*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2009.
57. ΓΙΑΝΝΑΡΑ, ΧΡΙΣΤΟΥ, *Αλφαβηταρι της Πιστις. Εκδοσεις Δομος*, Αθηνα, 1983.
58. Yannaras, Christos, *Abecedar al credinței*, ediția a 2-a, traducere Preot Prof. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2007.
59. LEMENI, ADRIAN, *Sensul eshatologic al creației*, Editura ASAB, București, 2004.
60. LOUTH, ANDREW, *Maximus the Confessor*, Routledge, 1996.
61. LOSSKY, VLADIMIR, *Introducere în Teologia Ortodoxă*, în românește de Lidia și Remus Rus, Editura Enciclopedică, București, 1993.

62. LOSSKY, VLADIMIR, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, traducere din limba franceză de Pr. Vasile Răducă, Ed. Bonifaciu, 1998.
63. LUKINOVICH, ALESSANDRA; ROUSSET, MADELEINE, *Grammaire de Grec Ancient*, Georg Editur, Geneva, 1989.
64. MANOLESCU, ANCA; PLEȘU, ANDREI; PATAPIEVICI, HORIA-ROMAN; LIICEANU, GABRIEL, *Sensuri metafizice ale crucii*, extrase din seminarul în jurul cărții lui René Guénon, *Simbolismul crucii*, Ed. Humanitas, București, 2007.
65. MATEIU, IOAN, *Frăția Ortodoxă Română. Obiective și metode*, Cluj, 1933.
66. MATEIU, IOAN, *Mirenii și drepturile lor în Biserică*, Cluj, 1938.
67. MATSOUKAS, NIKOS A., *Teologie Dogmatică și Simbolică*, volumul II, *Expunerea credinței ortodoxe în confruntare cu creștinismul occidental*, traducerea Nicușor Deciu, Ed. Bizantină, București, 2006.
68. METALLIONS, GHEORGHIOS D., *Parohia. Hristos în mijlocul nostru*, traduce pr. prof. Ioan I. Ică, Ed. Deisis, Sibiu, 2004.
69. MEYENDORFF, JOHN, *Christ in Eastern Christian thought*, St Vladimir's Seminary Press, 1975.
70. MEYENDORFF, JOHN, *Byzantine theology: historical trends and doctrinal themes*, Fordham Univ Press, 1987.
71. MEYENDORFF, JOHN, *Teologia bizantină. Tendințe istorice și teme doctrinare*, traducere din limba engleză de Pr.Conf.Dr. Alexandru Stan, Ed.IBMBOR, București, 1996.
72. MIHOC, VASILE, „Eclesiologia Noului Testament”, în *ST*, L (1977), nr. 3-4, pp. 233-248.
73. MLADIN, NICOLAE, *Asceza și mistica paulină*, Editura Deisis, Sibiu, 1996.
74. MLADIN, NICOLAE, *Studii de Teologie Morală*, Editura și Tipografia Arhiepiscopiei, Sibiu, 1969.
75. MOISESCU, IUSTIN, *Ierarhia bisericească în epoca apostolică. Anexa: Texte biblice și patristice despre pace și muncă*, Craiova, 1955.
76. MOISESCU, IUSTIN, „Sfântul Pavel și viața celor mai de seamă comunități creștine din epoca apostolică”, în *ST*, III (1951), nr. 7-8, pp. 398-416.
77. MORESCHINI, CLAUDIO, *Istoria filosofiei patristice*, traducere de Alexandra Cheșcu, Mihai-Silviu Chirilă, Doina Cernica, Ed. Polirom, Iași, 2009.
78. ΝΕΛΛΑ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ, *Ζων θεουμενον. Προοπτικες για μια ορθοδοξη κατανοηση του ανθρωπου*, ΕΠΟΠΤΕΙΑ, Αθηνά, 1979.
79. NELLAS, PANAYOTIS, *Omul animal îndumnezeit*, studiu introductiv și traducere Diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 1994.
80. NICOLAIDES, ANGELO, „The *Laos tou Theou* – an orthodox view of the *people of God*”, *HTS Theologiese Studies/ Theological Studies* 66(1), 2010, Art. #372, 5 pages.
81. NISSIOTIS, N. A., *Die Theologie der Ortikirche im ökumenischen Dialog. Kirche und Welt im orthodoxer Sicht*, Stuttgart, 1968.
82. PHAROS, PHILOTEOS, *Înstrăinarea ethosului creștin*, Editura Platytera, București, 2004.
83. PLĂMĂDEALĂ, ANTONIE, „Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană”, în *ST*, XXIV (1972), nr. 5-8, pp. 325-625.
84. POPESCU, TEODOR M., „Primii didascali creștini”, în *O*, (1979), nr. 2, pp. 140-211.
85. PREDA, RADU, „Laicatul ortodox din România postcomunistă. Un portret social-teologic”, în *Un neobosit slujitor al Bisericii: Preasfințitul Episcop-Vicar Vasile Someșanul*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2008.
86. PREDA, RADU, „Rolul catehetic al laicilor în Biserică. Paradigmă istorică și provocare profetică”, *INTER* I, (2007), nr.1-2, pp. 148-164.

87. PREDĂ, CONSTANTIN, „Condiția ucenicului și exigențele misiunii potrivit scrierilor Sfântului Luca” în *Misiunea Bisericii în Sfânta Scriptură și în istorie*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2006.
88. RĂDUCĂ, VASILE, „Grija Bisericii față de mediul ambiant”, în *ST*, (1990) nr. 3, pp. 105-119.
89. RĂDUCĂ, VASILE, *Antropologia Sfântului Grigorie de Nyssa. Căderea în păcat și restaurarea omului*, EIBMBOR, București, 1998.
90. ROSE, SERAFIM, *Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor*, traducere din limba engleză de Constantin Făgețan, Ed. Sophia, București, 2001.
91. SCHMEMANN, ALEXANDER, *Biserică, lume, misiune*, traducerea românească din limba engleză realizată de Maria Vințeler, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia, 2006.
92. SCHMEMANN, ALEXANDER, *Church, World, Mission. Reflection on Orthodoxy in the West*, St. Valdimir's Seminary Press, Crestwood, NY 10707, 1979.
93. SCHMEMANN, ALEXANDER, *The Missionary Imperative in the Orthodox Tradition*, în Daniel B. Clendenim (ed.), „Eastern Orthodox Theology. A Contemporary Reader”, Baker Books, 1995.
94. SIRUL ISAAC, SFÂNTUL, *Cuvinte despre nevoie*, Editura Bunavestire, Bacău, 1997.
95. SILUAN ATHONITUL, *Între iadul deznădejdiei și iadul smereniei*, traducere diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, 1994.
96. SKOUTERIS, CONSTANTINE B., *Ecclesial Being. Contribution to the Theological Dialogue*, Edited by Christopher Veniamin, Mount Thabor Publishing, 2006.
97. SKOUTERIS, CONSTANTINE B., *Perspective ortodoxe*, traducere din limba greacă și engleză, note și repere biografice de asist. univ. dr. Ion Marian Croitoru, PUC, 2008.
98. SLĂTINEANU, IRINEU, *Iisus Hristos sau Logosul înomenit*, Ed. România creștină, 1998.
99. SLEVOACĂ, ȘTEFAN, „Preoția de hirotonie și preoția credincioșilor”, în *O*, (1979), nr. 2, pp. 255-267.
100. STAN, LIVIU, *Mirenii în Biserică. Importanța elementului mirean în Biserică și participarea lui la exercitarea puterii bisericești. Studiu canonic-istoric*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1939.
101. STAN, NICOLAE RĂZVAN, *Antrologia din perspectiva hristologică. Bazele doctrine ale vieții duhovnicești*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2007.
102. STĂNILOAE, DUMITRU, „Autoritatea Bisericii”, în *ST*, XVI (1964) nr. 3-4, pp. 183-215.
103. STĂNILOAE, DUMITRU, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, Sibiu, 1991.
104. STĂNILOAE, DUMITRU, „Chipul lui Dumnezeu și responsabilitatea Lui în lume”, în *O*, XXV (1973), Nr. 3, pp. 347-362.
105. STĂNILOAE, DUMITRU, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica cu Pr. Marc-Antoine Costa de Beuregard*, Ed. Deisis, Sibiu, 2000
106. STĂNILOAE, DUMITRU, „Numărul tainelor, raporturile dintre ele și problema tainelor din afara Bisericii”, în *O*, (1956), nr. 2, pp. 191-215.
107. STĂNILOAE, DUMITRU, „Sinteza eclesiologică” în *ST*, VII, (1955), nr. 5-7, pp. 267-284.
108. STĂNILOAE, DUMITRU, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, Ediția a II-a, Ed. IBMBOR, București, 1996.
109. STĂNILOAE, DUMITRU, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, Ediția a II-a, Ed. IBMBOR, București, 1997.
110. STĂNILOAE, DUMITRU, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Ediția a II-a, Ed. IBMBOR, București, 1997.
111. SWETNAM, JAMES, *Il Greco del Nouvo Testamento*, traduzione di: Carlo Rusconi, Edizioni Dehoniane, Bologna, 1995.
112. ȘTEF, ANA FELICIA, *Manual de greacă veche*, Ed. Humanitas, București, 1996.

113. THUNBERG, LARS, *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, trad. de prof.dr. Remus Rus, Ed. IBMBOR, București, 1999.
114. TELEA, MARIUS, *Antropologia Sfinților Părinți Capadocieni*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Emia, 2005.
115. TODORAN, ISIDOR, *Scrieri alese. Volum omagial*, Ed. Renașterea, Cluj-Napoca, 2006.
116. TODORAN, ISIDOR, „Principiul iconomic din punct de vedere dogmatic”, în *ST*, (1955), nr. 3-4, pp. 139-149.
117. TOROCZKAI, CIPRIAN IULIAN, *Tradiția patristică în modernitate. Ecleziologia Pr. Georges V. Florovsky (1893-1979) în contextul mișcării neopatrifice contemporane*, Editura Andreiană, Sibiu, 2008.
118. TRIFA, IOSIF, *Ce este Oastea Domnului?*, ediția a VII-a, Ed. „Oastea Domnului”, Sibiu, 2003.
119. USPENSKY, LEONID, *Teologia icoanei*, Studiu introductiv și traducere de Teodor Baconsky, Editura Anastasia, București, 1994.
120. VELIMIROVICI, NICOLAE, *Tâlcuire la Tatăl nostru*, traducere din limba sârbă Adrian Tănăsescu Vlas, Ed. Predania, București, 2008.
121. VERONIS, LUKE, *Missionaries, Monks, and Martyrs: Making Disciples of All Nations*, Light&Life Publishing Company, Mineapolis, 1994.
122. YANNOULATOS, ANASTASIOS, *Ortodoxia și problemele lumii contemporane*, traducere de Drd. Gabriel Mândrilă și Pr. Prof. Dr. Consantin Coman, Ed. Bizantină, București, 2003.
123. ZIZIOULAS, IOANNIS, *Creația ca Euharistie*, traducere de Caliope Papacioc, Editura Bizantină, București, 1999.
124. ZIZIOULAS, IOANNIS, *Ființa eclesială*, traducere Preot Dr. Aurel Nae, Ed. Bizantină, București, 2007.
125. ZIZIOULAS, IOANNIS, *Euharistie, Episcop, Biserică*, traducere de Pr. Dr. Ioan Valentin Istrati și Geanina Chiriac, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.

SITE-URI ACCESATE:

http://ro.altermedia.info/familiesocietate/s-a-nscut-forul-ortodox-roman_10568.html
<http://www.ioanguradeaur.ro/carti/cuvinte-alese>
http://www.mhs.no/artman2/uploads/1/Mihoc_two.pdf
<http://www.nistea.com/secular.html>,
<http://www.syndesmos.org>
<http://members.cox.net/vientrietdao/bao/cho4.html>,
<http://www.augustinus.it/latino/costumi/index2.htm>,
http://saraca.orthodoxphotos.com/biblioteca/enciclica_1848.htm
<http://www.ascorcluj.ro/>
<http://www.hotnews.ro/stiri-esential-3363755-cativa-intelectuali-lista-mitropolitului-bartolomeu-leapada-fratia-ortodoxa-romana.htm>
http://concile_vatican_II\concile_vatican_II_decret_ad_gentes.htm